

COSTIN PETRESCU LA NEW YORK: ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A ARTEI (II)*

de EDUARD ANDREI

Abstract. This article focuses on an yet unknown chapter of the life and work of the Romanian painter Costin Petrescu (1872–1954); based on unpublished documents from Romanian and American archives, very little, or not at all researched by specialists, it analyses the time spent by the Romanian painter in the U.S. He traveled to New York (November 1919–March 1920), on the official mission of supervising the printing of the new Romanian paper currency, designed by himself, at the American Bank Note Company. After the 1918 Union, monetary unification became a priority of the new Romanian Government. During his stay in New York, Costin Petrescu met a number of outstanding personalities of the Romanian diaspora of the time, such as the professor, writer and journalist Leon Feraru, as well as remarkable members of the New York intellectual and art scene, among which the poet Edwin Markham and the writer and art connoisseur Jeanne Robert Foster, whose portraits he painted, or William Henry Fox, then Director of the Brooklyn Museum, with whom he planned an ample exhibition of Romanian art in the U.S. After his return to Bucharest, Costin Petrescu continued to work on this project, proven by his meeting with Stewart Culin, the curator of the Brooklyn Museum, who traveled to Bucharest. Although, eventually, the exhibition did not materialize, all of these emphasize Costin Petrescu's profound commitment and loyalty to his country and his engagement with promoting Romanian art, and Romania, in the U.S., at the highest levels. The article offers unpublished data and analysis useful for a better understanding of the modern Romanian identity, of Romania's image in the U.S., as well as of the immediate aftermath of the 1918 Union.

Keywords: Edwin Markham, Jeanne Robert Foster, Brancusi, William Henry Fox, Brooklyn Museum, Stewart Culin, Romanian modern art and identity.

În perioada șederii la New York (noiembrie 1919 – martie 1920), pictorul **Costin Petrescu** (n. 10 mai 1872, Pitești – d. 15 octombrie 1954, București) și soția sa, **Elisabeta Petrescu**, au locuit într-o zonă ultracentrală, în Midtown Manhattan, foarte aproape (la distanță de un cvartal și jumătate) de Times Square, după cum rezultă din mai multe documente de corespondență oficială sau privată, care conțin adresa sa: 42 West 46th Street, New York (între 5th Ave și 6th Ave). Din păcate, imobilul de epocă de la adresa respectivă nu mai există, pe locul său aflându-se azi o parcare multi-etajată (fig. 1A).

Cu toate acestea, grație proiectului relativ recent "OldNYC", de cartografiere a New York City, prin prelucrarea digitală a fotografiilor de arhivă din colecțiile New York Public Library și localizarea lor pe hartă, sau a unor site-uri precum New York Heritage, avem astăzi posibilitatea să ne facem o imagine asupra străzii 46, partea de vest, unde a locuit Costin Petrescu, așa cum arăta ea în acea vreme. Există câteva imagini din zonă, între care negativul unei fotografii din 1928, realizate de William J. Roege (1893-1970) (fig. 1B) și digitalizată de New-York Historical Society¹, exact cu tronsonul de stradă unde se afla imobilul la care au locuit soții Petrescu. Pentru comparația vizuală, am pus în oglindă imaginea contemporană cu cea de epocă (Fig. 1).

Costin Petrescu și mediul artistic newyorkez

Sejurul american al lui Costin Petrescu a însemnat – pe lângă scopul său oficial al creării noilor bancnote românești – și un important contact cu mediul artistic și protipendada newyorkeză a timpului. Pe baza unor documente inedite, voi încerca să desenez, în rândurile care urmează, o rețea de conexiuni interumane, avându-l ca nucleu pe Costin Petrescu, iar, acolo unde documentele lipsesc, să acopăr

* Pentru prima parte a acestui studiu, v. Eduard Andrei – *Costin Petrescu la New York: în slujba patriei și a artei (I)*, în SCIA.AP, serie nouă, tomul 8(52), Ed. Academiei Române, București, 2018, pp. 103-117.

¹ Mulțumesc pe această cale doamnei Eleanor Gillers, Head of Department of Rights and Reproductions, din cadrul New-York Historical Society, pentru permisiunea de a reproduce imaginea.

interstițiile pe baza unor deducții sau ipoteze. Această rețea merge de la poetul, jurnalistul și profesorul Leon Feraru la scriitorii americani Edwin Markham și Jeanne Robert Foster, ajungând până la William H. Fox, directorul de atunci al Brooklyn Museum, și chiar până la Regina Maria a României. Deducem de aici că personalitatea și valoarea pictorului român nu au fost apreciate de complezență, sau din „curiozitatea” condescendentă a Americii față de artistul care venea dintr-o țară „semi-orientală”².

Fig. 1 (A, B). Strada 46, partea de vest (între 5th Ave și 6th Ave), Manhattan, NY, unde a locuit Costin Petrescu. A: fotografie contemporană, preluată de pe Google Maps. B: negativul unei fotografii de epocă (1928), realizată de William J. Roege, din “Collection of the New-York Historical Society”, preluată de pe site-ul New York Heritage Digital Collection.

Fig. 2. Articolul redacției *Contributors to The Varsity's Verse Cover*, în revista “The Varsity” (Vol. I, No. 2, februarie 1920, p. 1), cu fotografia poetului Edwin Markham. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

² [Red.] – Costin Petrescu. *An Interview*, în revista „The Varsity”, Vol. I, No. 2, februarie 1920, p. 8. (v. Eduard Andrei – *Costin Petrescu la New York... (I)*, op.cit., p. 106, n. 12.)

Să reținem – informația se va dovedi în curând relevantă – că același număr din februarie 1920 / “Celebrities’ Number” al revistei “The Varsity”, în care apărea interviul cu Costin Petrescu, prezintă, chiar pe prima pagină, în articolul “Contributors to The Varsity’s Verse Cover”, o fotografie a cunoscutului poet american **Edwin Markham**, surprins în timp ce vizita campusul Universității Columbia (Fig. 2). Aparent, este o simplă coincidență, ce ține de opțiunile editoriale. După cum vom vedea însă, alăturarea Costin Petrescu-Edwin Markham în paginile aceleiași reviste americane nu este deloc întâmplătoare, căci pictorul român, în timpul șederii sale la New York, va picta portretul poetului american, un rol-cheie în această relație avându-l **Leon Feraru**.

În articolul sus-menționat, Markham este enumerat alături de alți colaboratori de marcă ai revistei (Anna Hempstead Branch, William Griffith, Amy Lowell, Edith M. Thomas, Louis Untermeyer și Clement Wood), articolul conținând câte o scurtă notă bio-bibliografică despre fiecare. El este prezentat astfel: <<Numele lui Edwin Markham este inevitabil asociat cu poemul de viziune socială “The Man with the Hoe” [„Omul cu sapa”]. Născut în Oregon, dar stabilit la scurt timp cu familia în California, dl. Markham aduce, de pe Coasta de Vest, un mesaj autentic de primenire. Timp de mai mulți ani director al University Observation School din Oakland, California, el a demisionat din această funcție pentru a se dedica literaturii și s-a mutat pe Coasta de Est. Printre lucrările pe care le-a publicat se numără “Lincoln and Other Poems”, “The Shoes of Happiness and Other Poems” și “California the Wonderful”. Un nou volum de versuri, “Gates of Paradise and Other Poems”, urmează să-i apară în această primăvară>>³.

Pe de altă parte, aproape simultan apărea la New York numărul din februarie 1920 al revistei „Steaua Noastră și România Nouă” (Vol. IX, no. 414) – revistă lunară a diasporei românești de la New York, publicată de Leon Feraru⁴. În acest număr, la secțiunea engleză (p. 47-49), se preia articolul-interviu cu artistul român din “The Varsity”, menționat mai sus. De această dată însă, articolul (Fig. 3), fără a mai purta subtitlul “An Interview”, nu mai este anonim, ci apare semnat de către **Carrell Perry Ivins**, purtând mențiunea “By courtesy of the Varsity of Columbia University”, căci autorul este chiar redactorul-șef al revistei studenților de la universitatea new-yorkeză. Este de observat și că, la pagina 49, imediat după ce se încheie articolul dedicat lui Costin Petrescu, figurează poemul intitulat “A Roman Legion” [„O legiune romană”], semnat de **Virgil Markham**⁵, asistent al redactorului-șef al revistei “The Varsity”, după cum se poate vedea din caseta redacției (Fig. 4), și nimeni altul decât fiul cunoscutului poet **Edwin Markham**. De altfel, în același număr al revistei, Virgil Markham este reprezentat cu încă două poeme – “The Gipsy Girl” [„Țigăncușa”] (p. 52) și “The House of Memories” [„Casa amintirilor”] (p. 53), tot la secțiunea engleză, iar tatăl său, Edwin Markham, cu poemul „Pe câmpul de maci” (p. 61, trad. Leon Feraru), la secțiunea română.

De aici, apare evidentă conexiunea dintre cele două reviste – “The Varsity”, a studenților de la Columbia University, și „Steaua Noastră și România Nouă”, a diasporei românești de la New York –, prin faptul că principalii doi membri ai redacției primei reviste, Carrell Perry Ivins și Virgil Markham, publică (și) în cea de-a doua, a lui Leon Feraru.

Totodată, în calitatea lui de profesor de limbi romanice la Columbia University, pe lângă cea de jurnalist, Leon Feraru trebuie să fi avut și o anumită autoritate față de tinerii studenți ai redacției “The Varsity”, dintre care unii poate chiar îi frecventau cursurile, ceea ce explică apariția articolului despre Costin Petrescu în revista universității.

În plus, o serie de scrisori inedite, descoperite în “Edwin Markham Archive” de la Horrman Library din cadrul Wagner College⁶, din Staten Island, NY, atestă o legătură mai veche, încă din anii 1917-1919, între

³ [Red.] - *Contributors to The Varsity’s Verse Cover*, *ibidem*, p. 1. (trad. m., E.A.) Edwin Markham (născut Charles Edward Anson Markham, 1852-1940) era, într-adevăr, la acea vreme foarte în vogă. Aduag la prezentarea din articol că faima sa în SUA a crescut și mai mult în 1922, cu ocazia ceremoniei de inaugurare a Memorialului Lincoln din Washington, DC. Atunci poemul său “Lincoln, the Man of the People” (în versiune revizuită), din volumul menționat în articol, a fost ales de comitetul de organizare, dintre cca. 250 de poeme, pentru a fi citit, după cuvântul de deschidere al președintelui SUA, Warren G. Harding. Poemul a fost recitat chiar de Edwin Markham, în fața unei audiențe de 100.000 de spectatori, fiind auzit la radio de 2.000.000 de ascultători.

⁴ V. Eduard Andrei – *Costin Petrescu la New York... (I)*, *op.cit.*, p. 106, n. 13, 14.

⁵ Virgil Markham (1899-1973) a trăit în umbra personalității copleșitoare a tatălui său, cunoscutul poet Edwin Markham. În perioada la care mă refer, urma studii de licență la Columbia University și făcea parte din redacția ziarului studențesc *The Varsity*. În 1923 a terminat masteratul la Berkeley University of California, după care a predat la UC Berkeley’s Cora L. Williams Institute for Creative Education și la University of California Extension Division. În 1929 a introdus un curs universitar despre „literatura de mistere”. Este autorul mai multor romane de mistere, publicate în anii 1928-1936. Apud <http://gadetection.pbworks.com/w/page/7931010/Markham,%20Virgil>. Mai târziu, va preda la Wagner College din Staten Island, NY (v. *infra*, n. 52).

⁶ Mulțumesc pe această cale doamnei Lisa Holland – Instruction Services Librarian / Archivist la Wagner College din Staten Island, NY, precum și dr. Mona Momescu, titulara Catedrei „N. Iorga” de la Columbia University, pentru sprijinul susținut în cercetarea arhivei Edwin Markham de la Horrman Library, Wagner College. Arhiva găzduiește (o parte din) biblioteca, manuscrisele, volumele de autor, documentele și obiectele personale ale poetului american Edwin Markham. Din cele cca. 6.000 de

scriitorul Edwin Markham și fiul acestuia, Virgil Markham, pe de o parte, și Leon Feraru, pe de altă parte, anunțând cumva medierea relației dintre pictorul român și poetul american⁷. În această categorie de corespondență intră: scrisoarea lui Feraru către Edwin Markham (30 septembrie 1917), în care îi trimite câteva pagini din publicația „American Hebrew” și îi mulțumește pentru agreabila seară petrecută cu o săptămână în urmă; scrisoarea lui Feraru către Edwin Markham (10 august 1918), prin care îl anunță că i-a tradus câteva poeme în „muzicala limbă română” și îl asigură de succesul pe care acestea îl vor avea în rândul oamenilor de litere din România; scrisoarea lui Feraru către Virgil Markham (8 ianuarie 1919), laudativă la adresa poemelor și sonetelor destinatarului, incluzând invitația de a-l vizita la Columbia University ș.a.

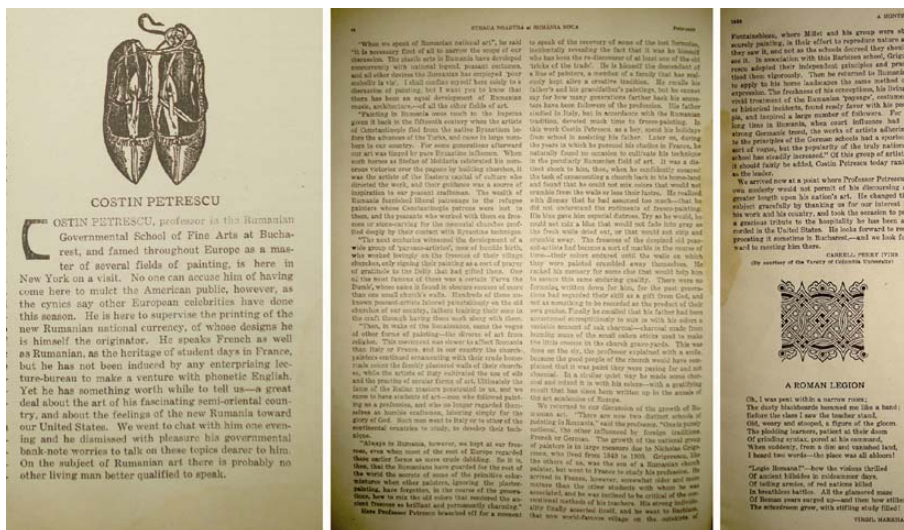

Fig. 3. Revista „Steaua Noastră și România Nouă” (Vol. IX, no. 414, februarie 1920, p. 47-49). Articolul semnat de Carrell Perry Ivins și poemul lui Virgil Markham. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

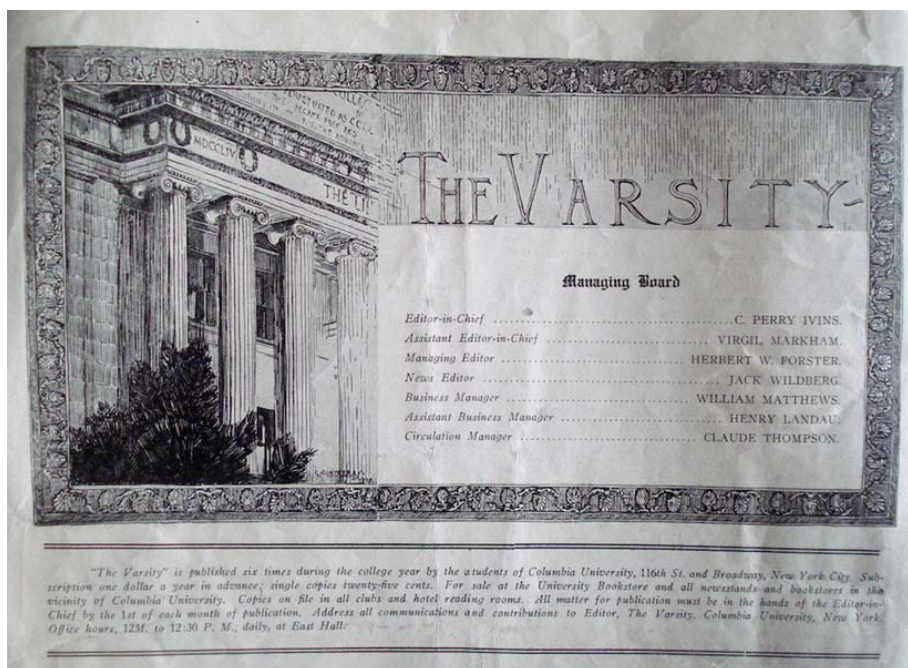

Fig. 4. Revista „The Varsity” (Vol. I, No. 2, februarie 1920). Caseta redacției (p.2), unde apar menționați Carrell Perry Ivins, ca redactor-șef, respectiv Virgil Markham, ca asistent al redactorului-șef. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

scrisori diverse din corespondența scriitorului, peste 200, legate mai ales de implicarea sa în Mișcarea Socialistă Creștină, au fost până în prezent digitalizate și puse astfel la dispoziție publicului. Cele la care fac referire în această cercetare nu sunt însă accesibile în format digital. V. <https://wagnercollections.omeka.net/markham>

⁷ Este vorba despre un schimb sporadic de scrisori, preponderent pe teme literare, care sugerează, pe lângă respectul reciproc, și o relație amicală.

Mai mult, numărul din ianuarie al revistei „Steaua Noastră și România Nouă” (Vol. IX, no. 413), aduce un omagiu direct poetului Edwin Markham. În mod semnificativ, imediat după un extras din adresa lui **Woodrow Wilson**⁸ către Senatul american, din 10 iulie 1919, în care Președintele SUA face comentarii asupra status quo-ului european, în urma Conferinței de Pace de la Paris, referindu-se și la „Noua Românie” (p.4), este plasat un text intitulat “To My Dear Peasant Friends of Rumania”, semnat de poetul Edwin Markham, care l-a conceput special pentru a fi publicat în revista lui Feraru (p.5). Această „scrisoare” adresată de poetul american, cunoscut pentru vederile sale socialiste, „prietenilor țărani” din România, împarte pagina cu cel mai cunoscut poem al său, “The Man with the Hoe”, poem inspirat de pictura omonimă a pictorului francez Jean-François Millet (“L’homme à la houe”, cca. 1860-62). Scrisoarea și poemul sunt reluate în oglindă, la secțiunea română a revistei (p. 25), în traducerea lui Leon Feraru, sub titlurile „Omul cu sapa” și „Plugarilor, iubitorilor mei prieteni” (Fig. 5).

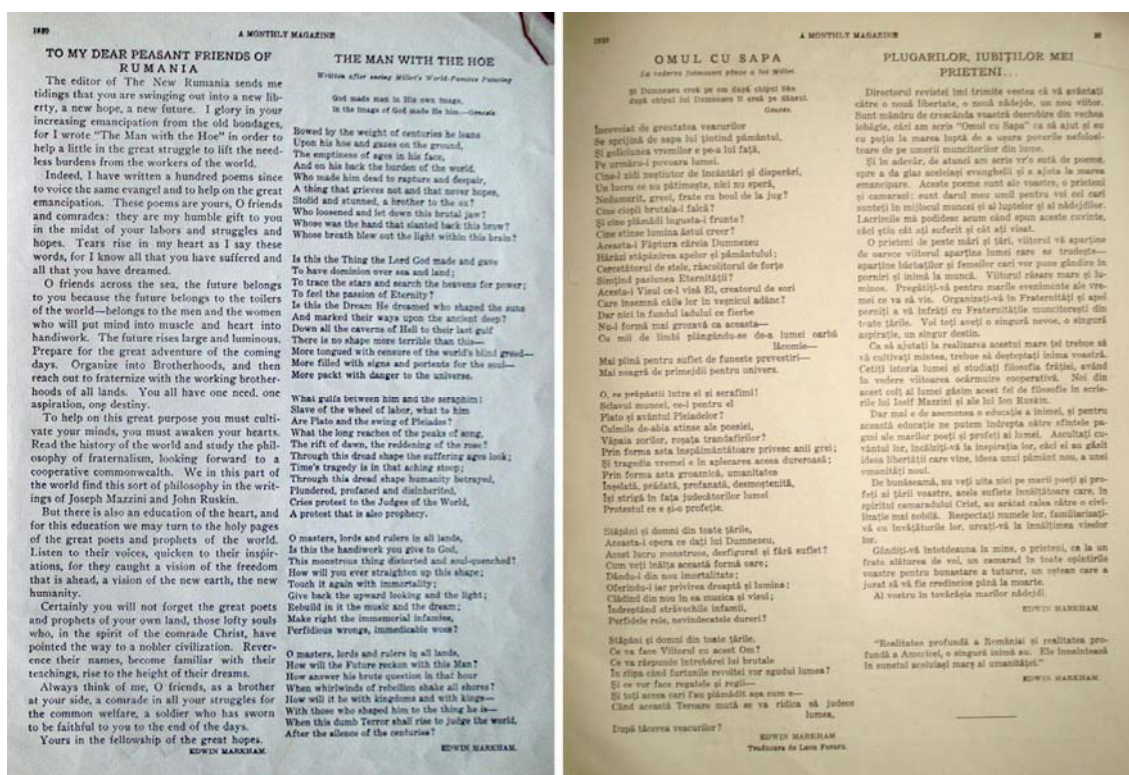

Fig. 5. Scrisoarea *To My Dear Peasant Friends of Rumania / Plugarilor, iubitorilor mei prieteni* și poemul *The Man with the Hoe / Bărbatul cu sapa*, semnate de Edwin Markham, trad. Leon Feraru, în revista „Steaua Noastră și România Nouă” (Vol. IX, no. 413, ianuarie 1920, p.5, respectiv p.25). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Această filieră jurnalistică româno-americană, ca și relația amicală dintre Leon Feraru, Edwin Markham și Virgil Markham, explică și conexiunea lui Costin Petrescu cu poetul american, pe care l-a portretizat în timpul perioadei new-yorkeze.

O întâlnire „astrală”: Edwin Markham și Costin Petrescu

O scrisoare adresată de Leon Feraru lui Edwin Markham, din data de 30 decembrie 1919, (Fig. 6) stabilește data și ora întâlnirii dintre artistul român, însoțit de Feraru, și bardul american, în vederea ședinței de poză pentru realizarea portretului: „Sunteți foarte amabil că ați acceptat să vă faceți portretul [Costin Petrescu]. *Vom veni duminică, 4 ianuarie [1920], la orele 14.00: artistul și cu mine*, după cum ați sugerat.”⁹ (subl. m, E.A.)

⁸ Thomas Woodrow Wilson (1856-1924) – cel de-al 28-lea Președinte al SUA, în perioada 1913-1921.

⁹ Scrisoarea lui Leon Feraru către Edwin Markham (30 decembrie 1919). Dosar Leon Feraru, Edwin Markham Archive, Hormann Library, Wagner College (în continuare EMAHLWC).

Totodată, numărul din ianuarie 1920 al revistei „Steaua Noastră și România Nouă” (p. 21) (Fig. 7) confirmă întâlnirea celor două personalități iconice ale culturilor americană și română la acea vreme – E. Markham și C. Petrescu –, după cum oferă și o bună înțelegere a exercițiului de patriotism natural, elegant, făcut de Feraru și de pictor, pentru a contribui la promovarea României Mari în SUA. Este vorba despre un text în engleză, scurt, dar semnificativ pentru cercetarea de față, intitulat simplu „Edwin Markham and Costin Petrescu” și semnat chiar de Leon Feraru, editorul revistei. Este de remarcat că, pe aceeași pagină, Leon Feraru își publică și articolul “The New Rumania”, făcând trimitere la adresa președintelui Wilson, susmenționată, care i-a inspirat noul titlu al revistei sale¹⁰, care, odată cu acest număr inaugural, este menită a oglindi schimbarea profundă a țării sale de origine și a „spune Americii ce este cu adevărat România Mare și Nouă, și mai ales ce va fi în viitorul apropiat.”¹¹

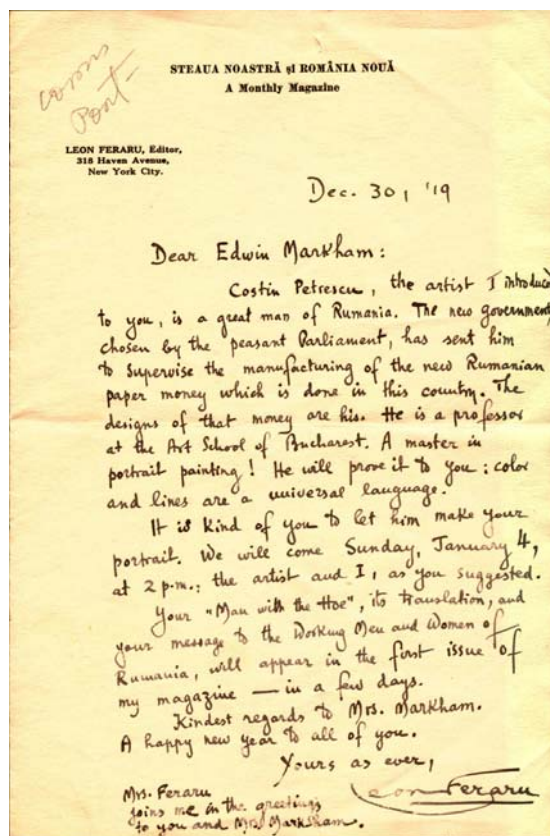

Fig. 6. Scrisoarea lui Leon Feraru către Edwin Markham (30 decembrie 1919). Edwin Markham Archive, Horrmann Library, Wagner College.

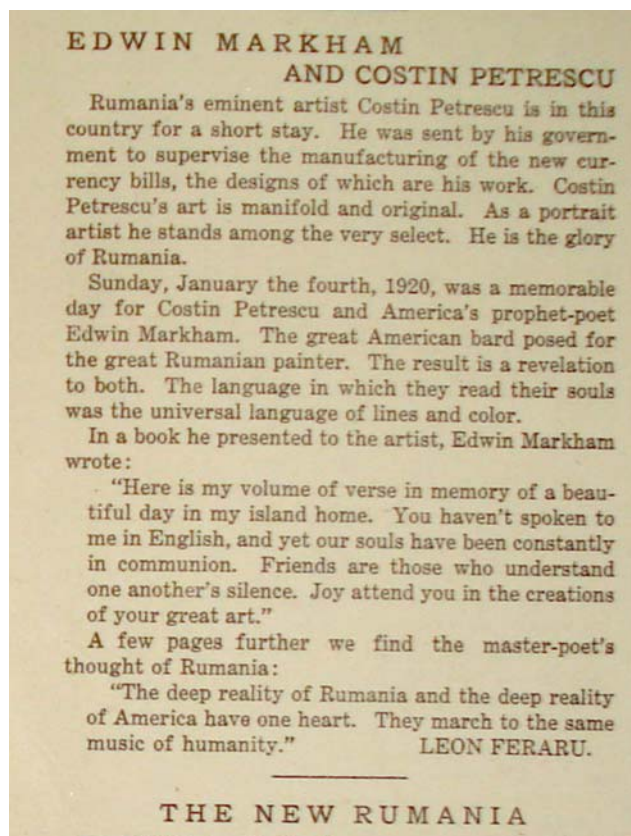

Fig. 7. Articolul *Edwin Markham and Costin Petrescu*, semnat de Leon Feraru, în revista „Steaua Noastră și România Nouă” (Vol. IX, no. 413, ianuarie 1920, p.21). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

În scurtul său articol despre Edwin Markham și Costin Petrescu, Leon Feraru precizează și el scopul vizitei oficiale a artistului român (fabricarea noilor bancnote)¹² și îi aduce propriul elogiu: „Arta lui Costin Petrescu este multifacetată și originală. Ca portretist se numără printre cei mai distinși. Este o glorie a României”¹³. Informația cea mai importantă vine însă în paragraful următor, în care Leon Feraru reiterează data la care a avut loc întâlnirea dintre poetul american și artistul român pentru executarea portretului.

¹⁰ Vezi Eduard Andrei – *Costin Petrescu la New York... (I)*, op.cit., p. 106, n. 14. Leon Feraru explică noul titlu și în articolul, mult mai scurt, *România Nouă*, din același număr al revistei, dar la secțiunea română (p.22): „Aceste două cuvinte profetice [România Nouă] au fost pronunțate întâia oară în Senatul Statelor Unite de către Președintele Wilson. Le-am luat drept deviză din primul moment, plănind apariția acestui organ vara trecută. (...) Le punem în fruntea revistei ca un simbol.”

¹¹ Leon Feraru – *The New Rumania*, în revista *Steaua Noastră și România Nouă*, Vol. IX, no. 413, ianuarie 1920, New York, p. 21. (trad. m, E.A.)

¹² Vezi Eduard Andrei – *Costin Petrescu la New York... (I)*, op.cit., p. 106-112.

¹³ Leon Feraru – *Edwin Markham and Costin Petrescu*, în revista *Steaua Noastră și România Nouă*, Vol. IX, no. 413, ianuarie 1920, New York, p. 21. (trad. m, E.A.)

Momentul este prezentat ca o întâlnire „astrală”: „*Duminică, 4 ianuarie 1920, a fost o zi memorabilă pentru Costin Petrescu și poetul-profet al Americii Edwin Markham. Marele bard american a pozat pentru marele pictor român*. Rezultatul este o revelație pentru amândoi. Limba în care ei își citesc sufletele este limbajul universal al liniei și al culorii. Pe o carte pe care i-a oferit-o artistului, Edwin Markham a scris dedicația: <<Acesta este volumul meu de versuri în amintirea unei zile frumoase din casa mea insulară. Deși nu mi-ai vorbit în engleză, sufletele noastre au fost permanent în comuniune. Prietenii sunt aceia care-și înțeleg reciproc tăcerea. Fie ca bucuria să te însoțească în creațiile măreței tale arte.>>” (subl. m, E.A.) Referindu-se la respectivul volum, Feraru continuă: „Câteva pagini mai încolo, găsim gândul maestrului-poet despre România”¹⁴, gând pe care îl citează și cu care încheie articolul. Traducerea în română a respectivei cugetări a poetului american este făcută de însuși Leon Feraru și publicată separat, la secțiunea română a revistei, pe aceeași pagină cu scrisoarea adresată de Markham „plugarilor” români și cu celebrul său poem „Omul cu sapa”, menționate mai sus (Fig. 5), motiv pentru care am preferat să o preiau ca atare: „Realitatea profundă a României și realitatea profundă a Americii, o singură inimă au. Ele înaintea în sunetul aceluiași marș al umanității.”¹⁵

Articolul este, astfel, o mărturie incontestabilă asupra faptului că Edwin Markham și Costin Petrescu s-au întâlnit personal la New York. De asemenea, este o dovadă că portretul pe care artistul român i l-a făcut poetului american a fost executat după „model viu”, în urma ședinței din 4 ianuarie 1920, în care Markham i-a pozat. Nu se știe însă dacă portretul a fost terminat în cursul unei singure ședințe (cea menționată în articol) sau au urmat și altele. Este posibil și ca la cea primă ședință artistul să fi fixat doar datele esențiale ale portretului, pentru a executa anumite detalii mai târziu, din memorie sau cu ajutorul unor fotografii. Câteva documente din arhiva Markham de la Wagner College, după cum vom vedea mai târziu, par să susțină această din urmă ipoteză.

Menționez în acest context că personalitatea lui Edwin Markham a „înflăcărat” și imaginația altor artiști din epocă: sunt cunoscute cele două portrete ale acestuia pictate de **Leola Hall Coggins** (unul din 1915, altul cca. 1900-1920?, ambele în colecția Bancroft Library, University of California – Berkeley), portretul pictat de **Elisabeth Vilma von Parlaghy / Prințesa Lwoff-Parlaghy** (ante 1923?) sau cel sculptat de **Moses Wainer Dykaar** (1928, Smithsonian American Art Museum – Washington, DC).

Dacă Leon Feraru furnizează în articolul său data exactă a evenimentului, în schimb, nu spune nimic despre locul unde s-a petrecut. Înclin să cred că întâlnirea dintre Markham și Petrescu ar fi putut avea loc în atelierul pictorului **Carl Calusd** (1860-1936), imigrant de origine armeană stabilit la New York, a cărui lucrare, intitulată „Welcome” (reprezentând intrarea în portul New York, dominată de Statuia Libertății), a fost oferită în dar Președintelui Woodrow Wilson pentru reședința sa de la Casa Albă de către Excelența Sa, H.H. Topakyan, Consulul General al Persiei la New York¹⁶.

Este puțin probabil ca apartamentul din 42 W 46th Street, unde locuiau soții Petrescu, să fi venit „la pachet” cu un atelier, în care artistul să poată picta în condiții proprii. De aceea, este plauzibil ca acesta să fi apelat, probabil prin prieteni comuni, la pictorul armean pentru a-l găzdui în atelierul său ca să execute portretul lui Markham. În sprijinul acestei ipoteze există câteva documente de arhivă.

Conexiunea cu Carl Calusd este dovedită printr-un carton de invitație (Fig. 8), pe care pictorul de origine armeană i-l adresează lui Costin Petrescu pentru a-i vizita viitoarea expoziție personală. Este o invitație-standard, tipărită și trimisă în masă, redactată într-un limbaj formal: „Dl. C. Calusd vă invită să vizionați expoziția sa personală de picturi marine și levantine, incluzând câteva pânze cu Constantinopolul și Bosforul, la galeria sa, [situată la adresa] no. 225 Fifth Avenue, camera 515, de la 23 ianuarie până la 5 februarie inclusiv”¹⁷. Invitația nu este datată, dar este de presupus că i-a fost trimisă artistului român cândva în cursul lunii ianuarie 1920, înainte de data de deschidere a expoziției. Probabil că atelierul artistului funcționa și ca spațiu expozițional / galerie, ceea ce, în cazul ipotezei sus-menționate, ar însemna că la adresa din invitație Costin Petrescu a pictat portretul lui Markham.

¹⁴ *Ibidem*. (trad. m, E.A.)

¹⁵ *Ibidem* pentru versiunea engleză a citatului lui Markham, respectiv p. 25 pentru versiunea română (trad. Leon Feraru).

¹⁶ Cf. *Armenia. A Literary Magazine*, Vol. VII, No.1 / August 1913, p. 2, în *The Oriental World*, Vol. 3-7, Oriental World Publishing Company, New York, 1906/07-1913/14. Peisajul marin se află încă la Casa Albă și poate fi văzut pe fundalul unei fotografii realizate de Pete Souza, ce însoțește articolul lui Ian Bogost – *This Wild Picture of Obama Wearing a VR Headset Explains Everything*, în ziarul *The Atlantic* (26 aug. 2016).

¹⁷ Carton de invitație la expoziția personală (f.d.) din partea lui Carl Calusd către Costin Petrescu. (trad. m., E.A.) Adresa corespunde cvartalului dintre străzile 26 și 27 (foarte aproape de Madison Square Park).

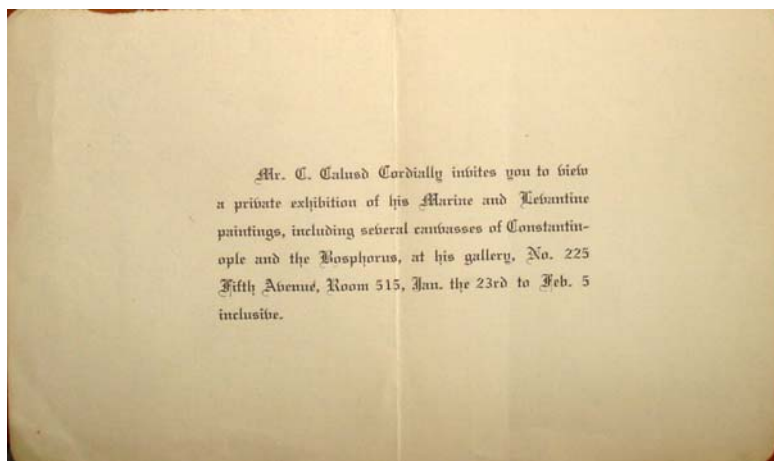

Fig. 8. Carton de invitație la expoziția sa personală, din partea lui Carl Calusd către Costin Petrescu (f.d., ianuarie 1920). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

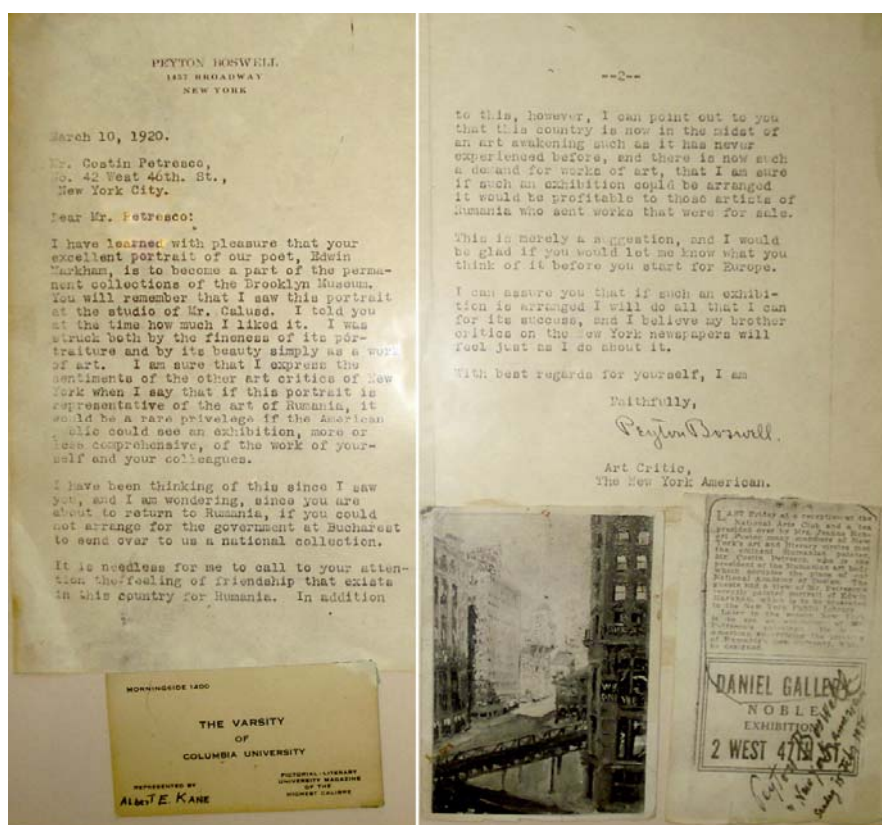

Fig. 9. Scrisoarea lui Peyton Boswell către Costin Petrescu (10 martie 1920). Așa cum se păstrează în arhivă, pe prima pagină este juxtapusă cartea de vizită a lui Albert E. Kane, fotograf al revistei “The Varsity”, iar pe a doua pagină sunt lipite o fotografie alb-negru a unei picturi cu un peisaj urban newyorkez de Costin Petrescu (fotografie de Albert Kane?) și un articol decupat din ziarul “The New York American” (ediția de duminică, 15 februarie 1920), scris de Peyton Boswell, după cum menționează înscrisul olograf de deasupra. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

De asemenea, peste aproximativ două luni, o scrisoare adresată lui Costin Petrescu, la 10 martie 1920, de către criticul de artă **Peyton Boswell** (Fig. 9), de la cunoscutul ziar “The New York American”¹⁸,

¹⁸ Fondat în 1882 de Joseph Pulitzer, *The New York Morning Journal* a fost cumpărat în 1896 de magnatul de presă William Randolph Hearst, care l-a relansat sub titlul *The New York American*. Până în 1924, ediția sa de duminică a ajuns să depășească tirajul de un milion de exemplare, fiind cel mai răspândit din oraș la acea vreme. Ca mesager al vederilor politice reacționare ale lui Hearst, *The New York American* a fost un rival redutabil al propriului ziar progresist al lui Pulitzer, *New York World*, în decursul primului deceniu al secolului XX.

menționează atelierul lui Calusd în următorul context: „Am aflat cu plăcere că excelentul dumneavoastră portret al poetului nostru Edwin Markham urmează a fi parte din colecția permanentă a Brooklyn Museum. Vă amintiți că am văzut acest portret în atelierul domnului Calusd. V-am spus atunci cât de mult mi-a plăcut. (...)”¹⁹ (subl. m, E.A.)

Un alt document, o scrisoare adresată lui Costin Petrescu, de data aceasta în 15 martie 1920, de către **Edward Percy Howard** (Fig. 10), președinte al “New York Press Club” și editor al ziarului “The American Press” – publicat de “The American Press Association”, cu sediul la New York și filiale la Chicago și Washington –, are un conținut similar: „S-a întâmplat ca ieri să trec pe la atelierul d-lui Calusd și să văd acolo pictura dumneavoastră cu îndrăgitul nostru Edwin Markham, care înțeleg că va fi expusă la Brooklyn Museum. Ani întregi de relație apropiată cu dl. Markham au făcut ca tabloul să prezinte un interes deosebit pentru mine. (...)”²⁰ (subl. m, E.A.)

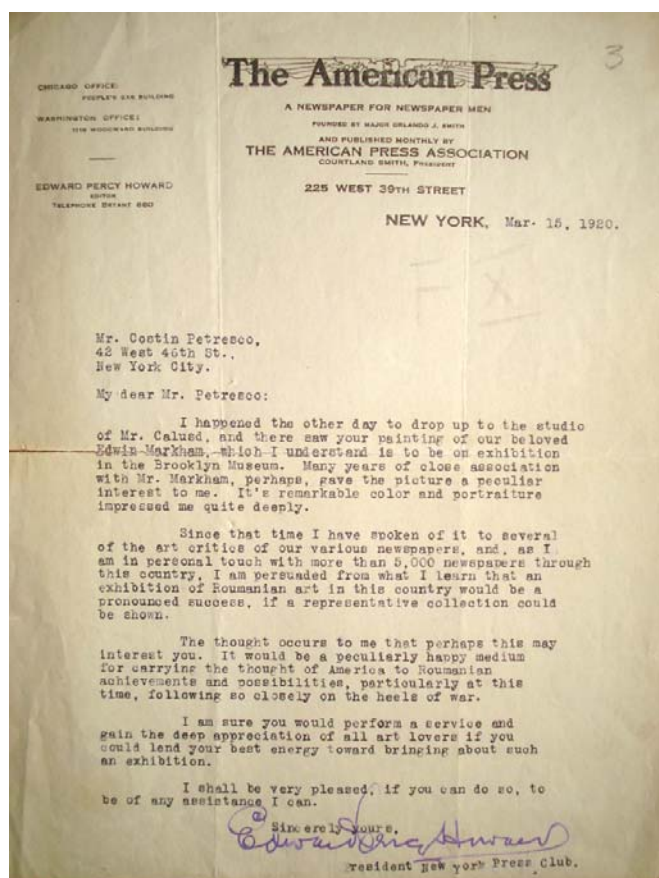

Fig. 10. Scrisoarea lui Edward Percy Howard către Costin Petrescu (15 martie 1920). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Probabil că astfel de scrisori au fost unele dintre documentele-cheie care au alimentat „legenda” că respectivul portret s-ar afla azi la Brooklyn Museum, aspect asupra căruia voi reveni.

Întâlnirea dintre Edwin Markham și Costin Petrescu pentru pictarea portretului este consfințită și printr-o scrisoare pe care Leon Feraru i-o adresează lui Costin Petrescu la 30 decembrie 1919, așadar în aceeași zi în care îi scrisese și lui Markham pentru stabilirea datei. Scrisoarea (Fig. 11) poartă antetul revistei „Steaua Noastră și România Nouă” și adresa lui Leon Feraru (318 Haven Avenue, New York City, la care semnatarul adaugă de mână numărul său de telefon) și debutează astfel: „Iubite și onorate Domnule Petrescu, Am scris lui Edwin Markham că vom veni Duminecă 4 Ianuarie la ora două după amiază. Pe Vineri sau Sâmbătă sper să pot aranja o întâlnire cu Doamna Foster. Îi voi telefona în curând. (...) Revista îmi dă mult de lucru. Citesc

¹⁹ Scrisoarea lui Peyton Boswell către Costin Petrescu (10 martie 1920). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București (în continuare ACMCPB). (trad. m., E.A.)

²⁰ Scrisoarea lui Edward Percy Howard către Costin Petrescu (15 martie 1920). ACMCPB. (trad. m., E.A.)

corecturile și scriu până pe la două noaptea. Aș dori să vă vizitez mai curând, dar cred că tocmai Vineri să pot veni. Și atunci ne vom duce poate la Doamna Foster.”²¹ În partea a doua a scrisorii Leon Feraru îi pomenește, cu rugămintea să păstreze secretul, despre lungul și elogiosul articol pe care Netter Comarnescu i l-a dedicat și pe care a decis să-l publice în primul număr al revistei, fiind nevoit să elimine alte articole ca „să-i facă loc”. Scrisoarea fiind trimisă în preajma Anului Nou, se încheie cu urările tradiționale, pe care Leon Feraru le adresează soților Petrescu din partea lui, a soției și a fiului său.

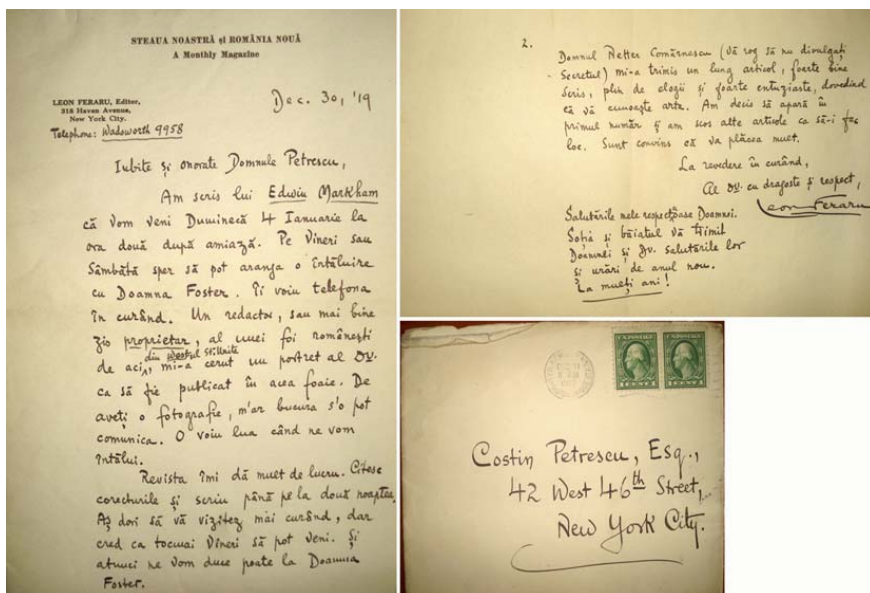

Fig. 11. Scrisoarea lui Leon Feraru către Costin Petrescu (30 decembrie 1919), inclusiv plicul în care a fost trimisă. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

În cercurile boemei new-yorkeze. Cunoștința cu scriitoarea Jeanne Robert Foster și un „ceaiu artistic”

Scrisoarea de mai sus dovedește că tot Leon Feraru a fost cel care i-a făcut cunoștință lui Costin Petrescu și cu faimoasa, pe atunci, scriitoare și jurnalistă americană **Jeanne Robert Foster**²². Conexiunea sa cu Leon Feraru nu este surprinzătoare, de vreme ce revista „Steaua Noastră și România Nouă”, în numărul din februarie 1920, îi publică lui Jeanne Robert Foster două poeme: balada Shanty “James McBride” (la secțiunea engleză, p. 51), respectiv poemul “Where Are The Americans?”/„Unde sunt Americanii?” (atât la secțiunea engleză, p. 50, cât și la secțiunea română, trad. Leon Feraru, p. 64) (Fig. 12).

Relația de intimitate a lui Jeanne Robert Foster cu celebrul avocat irlandez-american **John Quinn** (1870-1924), colecționar al lui **Brâncuși**, poate explica, la rândul său, deschiderea sa către pictorul român Costin Petrescu proaspăt sosit la New York, deși stilistic cei doi artiști români aparțin unor lumi diferite. Menționez în acest context, că Jeanne Robert Foster publicase încă din 1913 – înainte de a-i cunoaște personal pe John Quinn (în 1918) și apoi, prin intermediul acestuia, pe Brâncuși (în august 1921, la Paris)²³ – articolul “Art Revolutionists on Exhibition in America”, în *American Review of Reviews* (nr. 47, aprilie 1913, p. 441-

²¹ Scrisoarea lui Leon Feraru către Costin Petrescu (30 decembrie 1919). ACMCPB.

²² Jeanne Robert Foster (1879-1970) – poetă, scriitoare, jurnalistă americană. A studiat actoria pentru un an la Stanhope-Wheatcroft Dramatic School. De asemenea, a studiat simultan la Radcliffe College și la Boston University, ca studentă specială, iar timp de 3 ani a luat cursuri private cu profesorul Charles Townsend Copeland de la Harvard University. A publicat mai multe volume de poezie. A avut și o carieră de succes ca fotomodel, a fost jurnalistă la zărele *The American Review of Reviews* și *Transatlantic Review*, publicând articole și în alte reviste. A cunoscut un număr important de scriitori, poeți, artiști, galeriști prin intermediul prietenului ei apropiat, avocatul new-yorkez John Quinn, important colecționar și mecena al artelor, pentru care a făcut uneori achiziții, călătorind în Europa. Între alții, l-a cunoscut pe Brâncuși, căruia i-a dedicat câteva articole și chiar un poem. La moarte, i-a lăsat arhiva personală lui William M. Murphy (v. *infra*, n. 35-36), care, la rândul său, în 1983, a donat-o la The New York Public Library. Documentele se găsesc azi în “The Foster-Murphy Collection”. Corespondența ei cu Ezra Pound se află la Houghton Library din cadrul Harvard University.

²³ Cf. Richard Londraville, Janis Londraville – *Dear Yeats, Dear Pound, Dear Ford: Jeanne Robert Foster and Her Circle of Friends* (cu o prefață de William M. Murphy), Syracuse University Press, Syracuse, New York, 2001, p. 135, 157.

448), în care vorbea despre „Mademoiselle Pogany” – lucrarea lui Brâncuși expusă la Armory Show în 1913, ca versiune în ghips, și achiziționată de John Quinn, în 1914, ca versiune în marmură – ca despre sculptura cu „cap de ou”, remarcând viziunea revoluționară a artistului român. Va mai scrie despre Brâncuși: în 1922, articolul „New Sculptures by Constantin Brancusi. A Note on the Man and the Formal Perfection of His Carvings”, în *Vanity Fair* (XVIII, mai 1922, p. 68, 124) – în care face pertinente aprecieri despre modernitatea sculptorului român și procesul de abstractizare, referitor la seria „Pășărilor” (inspirând cunoscutul studiu din 1969 dedicat acestei serii de Athena Tacha Spear); sau în 1926, articolul „It’s Clever, But Is It Art?”, în *New York Herald Tribune* (21 februarie 1926, p.4). De asemenea, în urma ultimei călătorii la Paris împreună cu John Quinn, în 1923, când s-a apropiat și mai mult de Brâncuși și de arta sa, i-a dedicat poemul “Constantin Brancusi. Roumanian Sculptor”, de 82 de rânduri, publicat în volumul “Rock Flower” (1923, p. 59-62)²⁴.

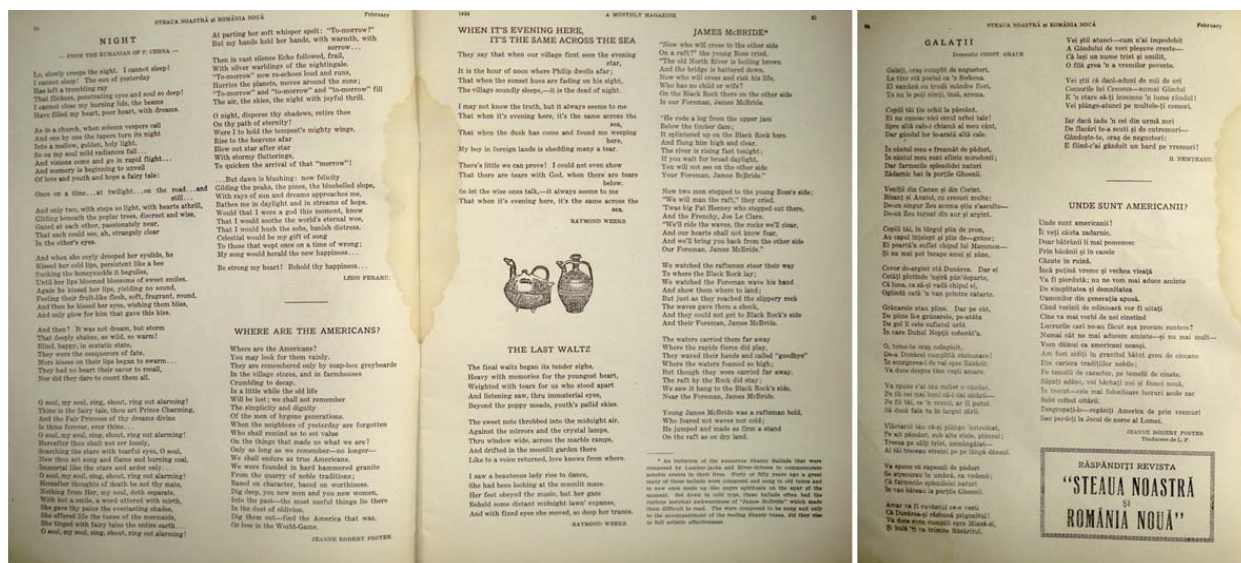

Fig. 12. Revista „Steaua Noastră și România Nouă” (Vol. IX, no. 414, februarie 1920, p. 50-51 și 64). Poemele lui Jeanne Robert Foster: *Where Are The Americans?*, *James McBride*, respectiv *Unde sunt Americanii?* (trad. Leon Feraru). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Jeanne Robert Foster a fost cea care l-a invitat pe Costin Petrescu, în calitate de oaspete de onoare, la “National Arts Club” (15 Gramercy Park, New York), unde ea era membră, introducându-l în cercurile boemei artistice din metropola americană, în februarie 1920. Cu această ocazie festivă, a fost prezentat publicului portretul lui Edwin Markham pictat de Costin Petrescu, ceea ce înseamnă că la acel moment (așadar, în decurs de aproximativ o lună) portretul era deja finalizat sau într-o fază care îl făcea expozabil.

Asupra datei la care a avut loc evenimentul planează o anumită incertitudine, din cauza faptului că o serie de documente reflectă neconcordanțe cronologice. Este posibil să fi avut loc o reprogramare față de data inițială, din motive rămase necunoscute, sau, mai degrabă, să fie vorba despre două evenimente distincte, după cum precizează o foaie volantă din arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu” (Fig. 13), cu un text de mână, nesemnat și nedatat, dar care, prin comparație cu alte texte olografe ale artistului, pare a-l indica drept autor chiar pe Costin Petrescu. Apar menționate aici datele de 5 februarie 1920 (care, potrivit calendarului, era o zi de joi), respectiv 11 februarie 1920 (o zi de miercuri). Textul, intitulat „Un ceaiu artistic”, pare un fel de ciornă a unui „compte rendu” post-eveniment: „În ziua de 5 Febr. ac. – a avut loc în Saloanele Soc. <<National Arts Club>> o recepțiune colegială în onoarea Dnei și Dlui Costin Petrescu cunoscutul pictor român cu ocaziunea expoziției portretului marelui poet american Edwin Marcham în salonul de onoare al numitului club, *portret destinat muzeului Galeriei muzeului National Libraririe, Biblioteca națională din New York*. Cu această ocaziune Dna Jeanne Robert Foster ~~de la Revue~~ cunoscuta poetă americană a oferit un ceaiu publicului select invitat să sărbătorească pe marele pictor român, primit ca membru al clubului. În ziua de 11 Febr. ac. Dna și Dul Costin Petrescu au oferit la rândul lor, în saloanele aceluiași club un ceaiu în onoarea cunoștințelor făcute cu acea ocaziune.”²⁵ (*subl. m, E.A.*)

²⁴ *Ibidem*, p. 164, 166-167.

²⁵ Costin Petrescu (?) – *Un ceaiu artistic* – foaie volantă (f.d.). ACMCPB.

Tăieturile din text pot fi un indiciu despre ezitarea asupra instituției căreia ar fi urmat să îi fie oferit portretul lui Edwin Markham, ca și al unei nesiguranțe privind denumirea corectă în engleză a anumitor instituții americane²⁶.

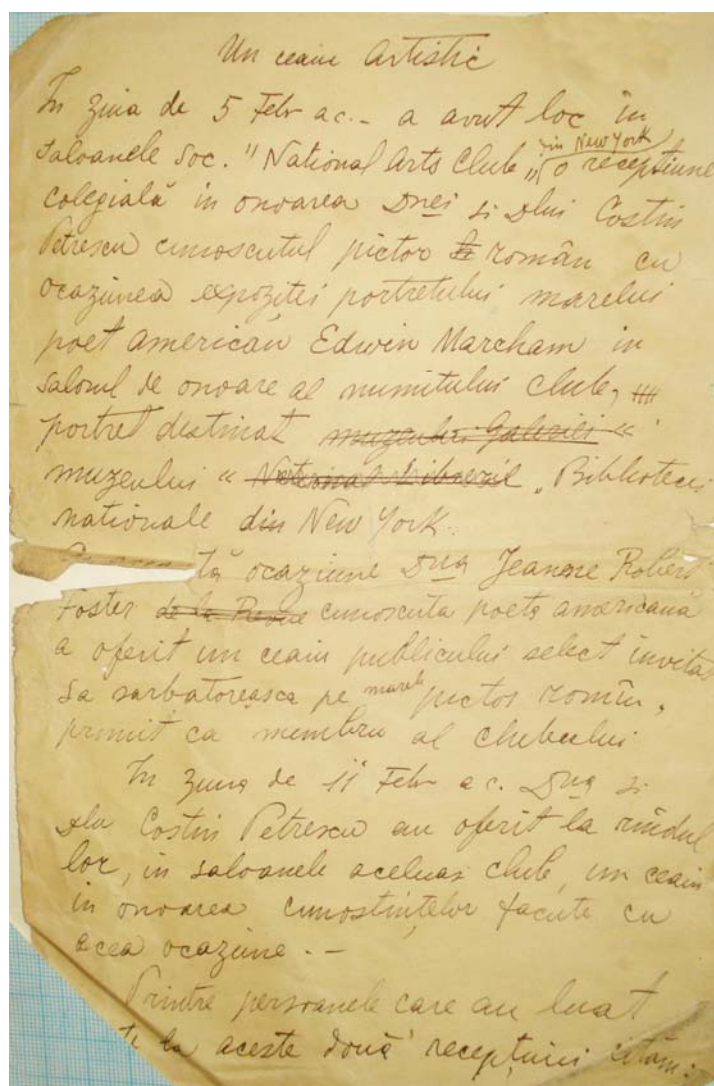

Fig. 13. Costin Petrescu (?) – *Un ceaiu artistic* – foaie volantă (f.d.).
Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Un articol de ziar decupat, atașat scrisorii lui Peyton Boswell (v. Fig. 9), și care, conform înscrisului olograf de deasupra, provine din ziarul “The New York American”, ediția de duminică, 15 februarie 1920, conține o scurtă relatare a evenimentului dedicat lui Costin Petrescu la National Arts Club. Articolul este nesemnat, dar scris probabil chiar de criticul american sus-menționat: „*Vinerea trecută*, la o recepție de la National Arts Club și un ceai prezidat de doamna Jeanne Robert Foster, numeroși membri ai cercurilor artistice și literare din New York l-au întâlnit pe eminentul pictor român Costin Petrescu, președintele societății artiștilor din România, care este echivalentul Academiei Naționale de Design de la noi. *Invitații au văzut portretul lui Edwin Markham, recent pictat de dl. Petrescu și care urmează a fi oferit The New York Public Library.* Mai târziu în acest sezon, New York-ul va avea ocazia să vadă o expoziție personală de pictură a d-lui Petrescu. Momentan el se află în America, unde supravezează imprimarea noilor bancnote românești, al căror design îi aparține.”²⁷ (subl. m, E.A.)

²⁶ La New York există “The New York Public Library” / „Biblioteca publică”, în timp ce „Biblioteca națională” a SUA este considerată “The Library of Congress” din Washington, DC.

²⁷ Articol din ziarul *The New York American*, ediția de duminică, 15 februarie 1920 (nesemnat, Peyton Boswell?). (trad. m, E.A.)

Dacă acordăm credit datării olografe, „vinerea trecută” din textul articolului ar însemna data de 13 februarie 1920, care nu concordă cu niciuna dintre cele două date din foaia „Un ceaiu artistic”. Este de reținut și că, la acel moment, conform articolului, exista intenția de a oferi portretul lui Markham pentru colecția The New York Public Library, iar Costin Petrescu viza în viitorul apropiat și o expoziție personală la New York, probabil cu mai multe lucrări pictate la fața locului.

În acest sens, menționez că scrisoarea lui Boswell, așa cum a fost conservată, are atașate o fotografie alb-negru a unei picturi cu un peisaj urban cu zgârie-nori, tipic newyorkez – realizat de Costin Petrescu în perioada sejurului american și semnat în colțul din dreapta-jos „Costin P.” (Fig. 14) – și cartea de vizită a lui **Albert E. Kane** (v. Fig. 9), fotograful revistei “The Varsity”²⁸, student la Columbia University și cel mai probabil autorul respectivei fotografii. Tot el trebuie să fi fost și autorul fotografiei lui Costin Petrescu figură-întreagă, cu care a fost ilustrat articolul pe care revista i l-a dedicat.

Fig. 14. Fotografie alb-negru a unei picturi cu un peisaj urban newyorkez de Costin Petrescu (fotografie de Albert Kane?).
Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

În mod cert, Costin Petrescu s-a întâlnit cu Kane pentru o ședință foto, în timpul căreia studentul american a realizat mai multe fotografii cu artistul român și lucrările lui, după cum se vede într-o scrisoare în franceză (Fig. 15), pe care tânărul fotograf i-o adresează la 19 ianuarie 1920, cerându-i respectuos scuze că nu poate da curs următoarei întâlniri programate pentru a lua prânzul împreună, din cauza unui examen din sesiunea de iarnă, dar oferindu-și serviciile de „ghid” al orașului de îndată ce se eliberează. Totodată, regretă că o parte dintre fotografiile pe care i le-a făcut lui Costin Petrescu nu sunt la calitatea dorită: „Dragă

²⁸ Numele lui Albert Kane apare în caseta editorială a colaboratorilor revistei *The Varsity*, op. cit., p. 3.

Domnule Petrescu, Mă tem că nu voi putea lua prânzul cu dumneavoastră în 21 ianuarie, căci se pare că examenul meu va dura până la amiază sau mai târziu, dar, dacă doriți, voi putea veni să vă văd pe la ora 13.00-13.30 și să vizităm împreună New York-ul. *Spre marele meu regret, fotografiile pe care vi le-am făcut dumneavoastră – nu și cele ale tablourilor dumneavoastră –, din anumite motive, nu au ieșit prea bine.* Probabil <<motivul>> sunt chiar eu. Pentru a vă dovedi că pot face fotografii frumoase, vă voi arăta miercuri albumul meu.”²⁹ (subl. m, E.A.)

Fig. 15. Scrisoarea lui Albert Kane către Costin Petrescu (19 februarie 1920), inclusiv plicul în care a fost trimisă. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Nu putem decât să regretăm că nu s-au păstrat și celelalte fotografii făcute de Kane, care – chiar nereușite – ar fi fost extrem de utile cercetării pentru posibila identificare a tablourilor inedite ale lui Costin Petrescu pictate în SUA (sau poate și transportate din țară, spre a le oferi cu anumite ocazii speciale, ori pentru amintita intenție de a avea o expoziție personală).

În acest context, semnalez și portretul intitulat „Negresa” (Fig. 16), pictat se pare în 1920 și aflat azi în Casa Memorială „Costin Petrescu” din București – unul dintre puținele tablouri executate în timpul sejurului newyorkez pe care le-am putut identifica. Realizat în procedeul clar-obscurului, amintind cumva de Delacroix și de tendința „orientalistă” a secolului al XIX-lea, tabloul indică interesul artistului pentru tipologiile etnice și, probabil, o anumită preferință pentru „exotism”. Istoricul de artă Petre Oprea menționează și alte două lucrări care ar fi fost pictate în perioada newyorkeză – un „Muncitor docher” și un „Șef de piei roșii” (a doua lucrare marcând același interes pentru tipurile etnice) – și pe care le-ar fi văzut la inaugurarea Casei Memoriale în 1996³⁰.

²⁹ Scrisoarea lui Albert Kane către Costin Petrescu (19 februarie 1920). ACMCPB (trad. m, E.A.).

³⁰ Petre Oprea – Casa memorială Costin Petrescu, în „Cronici plastice în presa clujeană”, București, 2010, p. 43. Din cercetarea la fața locului și datele furnizate de nepotul artistului, Dan Costin Petrescu, aceste două lucrări nu au putut fi în prezent identificate.

Fig. 16. *Negresa* (1920), tablou de Costin Petrescu. Casa Memorială „Costin Petrescu”, București.

Un alt document, o scrisoare de trei pagini a lui Leon Feraru (Fig. 17), datată simplu „Mercuri seara” (coroborat cu ștampila poștei de pe plic, trebuie că e vorba de miercuri, 4 februarie 1920), vine însă în dezacord cu data menționată în articolul din “The New York American”, confirmând, în schimb, data din foaia „Un ceaiu artistic”, anume că evenimentul de sărbătorire a lui Costin Petrescu la National Arts Club a avut loc în 5 februarie 1920 (joi), de vreme ce semnatarul, între altele, îi cere scuze că nu poate participa la evenimentul de „mâine”, fiind reținut de cursurile pe care le predă pe atunci la Columbia University: „Scumpe Maestre, Edwin Markham, într’o scrisoare foarte frumoasă în care mă felicită cu prilejul apariției revistei, vă trimite cele mai sincere salutări. <<Rog trimite salutările mele sincere distinsului Costin Petrescu.>> Iată, în traducere, propriile lui cuvinte. Aș fi venit să vă arăt scrisoarea, dar azi am cursuri și, din nenorocire, *mâine* și Vineri am iar cursuri. Sunt extrem de ocupat. *Ce păcat că nu pot veni mâine la <<ceaiul>> oferit de Doamna Foster!* Mi-ar fi părut mai bine să pot asista la sărbătorirea Dv., scumpe maestre. Dar voi fi cu sufletul acolo. (...) *Nu uitați, vă rog, a transmite salutările mele tuturor acelor cari vă vor sărbători mâine.* Va fi o clipă mare în istoria artelor române și a poeziei americane. Datoria mă ține la post. Aș fi vrut să-mi spun cuvântul și eu. Dar îl voi scrie și îl voi publica. (...) P.S. Nu știu de-ați decis Dv. înșivă acest lucru, dar eu v’aș sugera ideea de a invita la acel ceai și câteva persoane din colonia română: D-nii și D-nele Orghidan, Herjeu, etc. M-me Foster va fi plăcut surprinsă. Va fi o oră însemnată pentru toți aceia cari simt măreția momentului”³¹. (*subl. m, E.A.*) De reținut sugestia lui Leon Feraru de a invita la recepție și câțiva reprezentanți marcant ai comunității românești de la New York³².

La rândul său, scriitoarea Jeanne Robert Foster îi adresează o scurtă scrisoare doamnei Petrescu (Fig. 18), în data de 12 februarie 1920, prin care îi cere scuze că nu a putut participa la ceaiul oferit, la reciprocitate, de soții Petrescu la The National Arts Club, fiind reținută la sediul redacției ziarului “The American Review of Reviews”,

³¹ Scrisoarea lui Leon Feraru către Costin Petrescu (f.d., 4 februarie 1920).

³² Pentru Constantin C. Orghidan, v. Eduard Andrei – *Costin Petrescu la New York... (I), op. cit.*, p. 107, n. 15. Constantin Herjeu era “Manager General” al companiei de voiaj „Libertatea. Birou de călători, Inc.”, cu sediul la adresa 60 Cortlandt St., New York City, și care se ocupa de „bilete de vapoare, schimb și trimiteri de bani”, cf. cărții sale de vizită, oferite lui Costin Petrescu, ACMCPB. Reclama companiei sale apare în revista *Steaua Noastră și România Nouă*, Vol. IX, no. 413, ianuarie 1920, p. 30, respectiv Vol. IX, no. 414, februarie 1920, p. 69, unde se menționează că firma a reușit să asigure călătorii direct de la New York la Constanța: „Te sui pe vapor aci și te dai jos acasă; iar drumul e ca o poveste frumoasă și fermecătoare. Nu mai rățacești prin Europa, prin țări străine. S’a dus oboseala drumului de fier. Subt cerul albastru, pe apele albastre, trăind ca într’un vis, ajungi în portul românesc Constanța (...)”.

pentru care lucra pe atunci: „Dragă Doamnă Petrescu, Scuzele mele că nu am participat la încântătorul ceai pe care l-ați oferit. După cum știți, timpul meu nu îmi aparține în totalitate. Ziarul nostru urma să meargă la tipar și era deja ora 18.15 când am putut să plec de la birou. Sunt convinsă că ați avut cea mai reconfortantă după-amiază și că cei de la National Arts Club v-au oferit servicii agreabile. Complimentele mele D-lui Petrescu.”³³

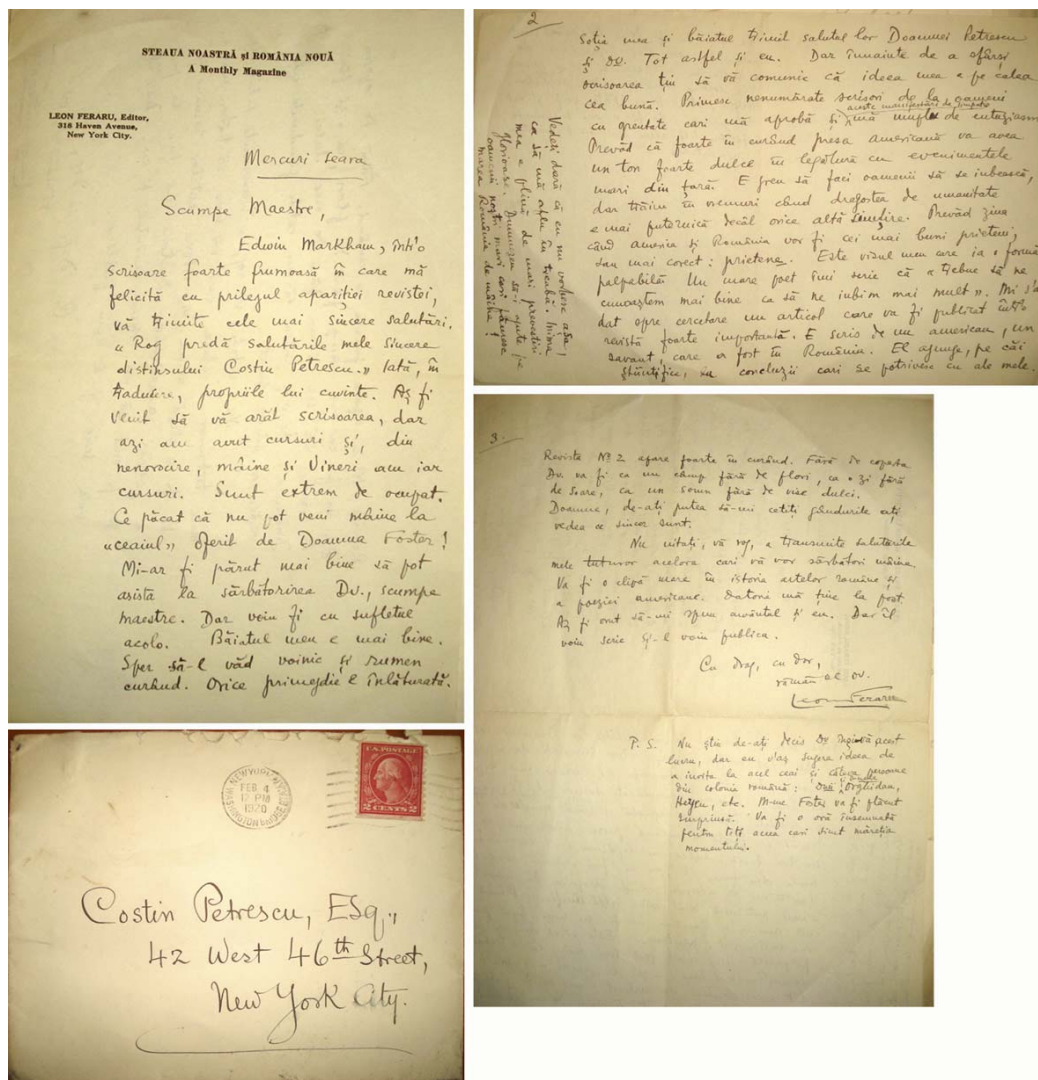

Fig. 17. Scrisoarea lui Leon Feraru către Costin Petrescu (f.d., 4 februarie 1920?), inclusiv plicul în care a fost trimisă. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Prețiosul document, scris cu cerneală neagră și purtând monograma „JRF” ștanțată cu albastru, confirmă astfel cel de-al doilea eveniment menționat în foaia „Un ceai artistic”, recepția soților Petrescu din data de miercuri, 11 februarie 1920.

Semnalez, inclusiv pentru valoarea documentară *per se*, și un alt mesaj trimis de Jeanne Robert Foster doamnei Petrescu, la 16 februarie 1920 (Fig. 19): „Dragă Doamnă Petrescu, Vi se extinde calitatea de oaspeți privilegiați ai <<Pen and Brush>> Club cu două săptămâni, începând de la 17 februarie [1920]. Alăturat veți găsi documentul emis de Club. 134 East 19th St. Am telefonat și am progamat o întâlnire. Dl. Foster a avut gripă, iar eu am fost foarte ocupată cu munca. N-am avut nicio clipă de răgaz. Cu prețuire și afecțiune, Jeanne Robert Foster”³⁴. Scrisoarea vine, într-adevăr, împreună cu documentul oficial de extindere a statutului de oaspete de onoare, acordată lui Costin Petrescu de National Arts Club, la solicitarea doamnei Foster, în calitate de membră a Clubului. Documentul este datat 22 ianuarie 1920 și este semnat, în numele Comitetului Executiv, de Președintele Clubului, John G. Agar.

³³ Scrisoarea lui Jeanne Robert Foster către doamna Petrescu (12 februarie 1920). ACMCPB. (trad. m., E.A.)

³⁴ Scrisoarea lui Jeanne Robert Foster către doamna Petrescu (16 februarie 1920). ACMCPB. (trad. m., E.A.)

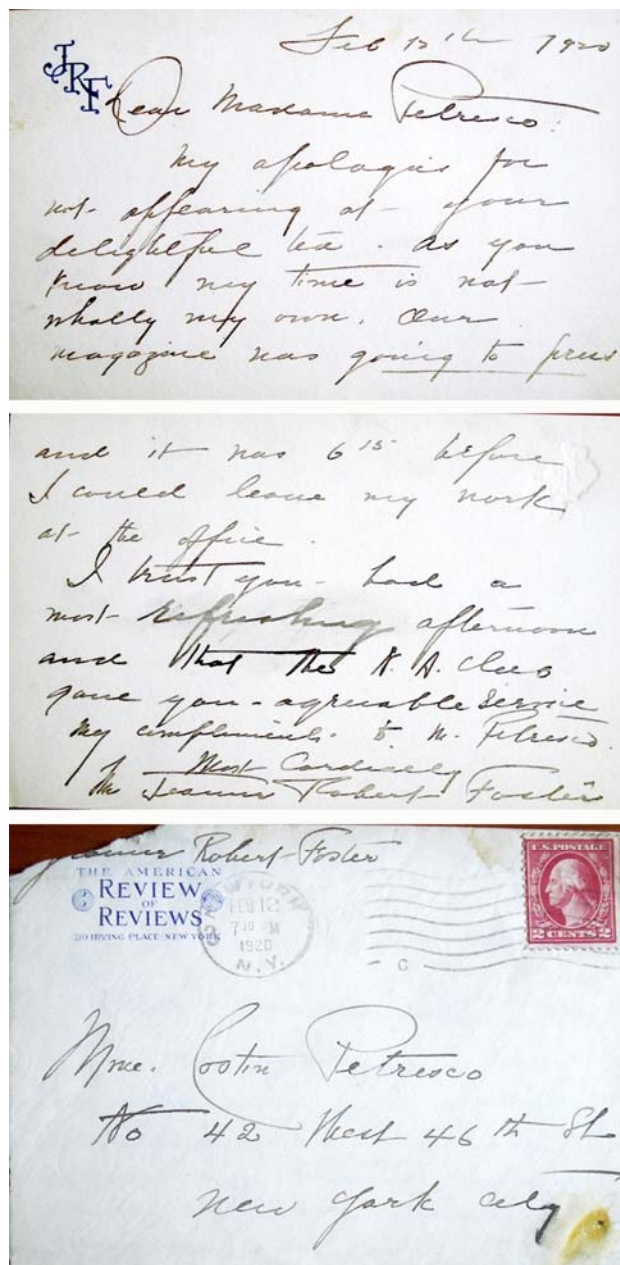

Fig. 18. Scrisoarea lui Jeanne Robert Foster către doamna Petrescu (12 februarie 1920), inclusiv plicul în care a fost trimisă. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

Dacă scriitoarea Jeanne Robert Foster l-a introdus pe Costin Petrescu în mediul select al National Arts Club din New York, la rândul său, pictorul român i-a făcut acesteia portretul (Fig. 20), probabil în semn de curtoazie. Portretul a fost expus în casa scriitoarei din Schenectady, NY, după cum își amintește profesorul **William M. Murphy**³⁵ în prefața biografiei Jeanne Robert Foster: „Pe pianul ei se afla un portret în creion al lui William Butler Yeats, făcut de tatăl lui [pictorul John Butler Yeats], iar în spatele lui, pe perete, portretul ei în ulei pictat de André Derain; pe un alt perete era agățat portretul ei de pictorul român Costin Petrescu. Sufrageria sa semăna cu un salon victorian de acum o sută de ani.”³⁶

³⁵ William M. Murphy (1916-2008) – cunoscut mai ales ca biograf al familiei poetului irlandez William Butler Yeats, căreia i-a dedicat mai multe volume. A obținut doctoratul la Harvard University, unde a și predat timp de 3 ani, înainte de a deveni secretar al Consiliului universității pe probleme educaționale. A predat apoi aproape 40 de ani la Union College din Schenectady. Apud William Grimes – William M. Murphy, 92, *Biographer of W. B. Yeats's Family*, în *The New York Times*, 8 octombrie 2008, p. B16.

³⁶ William M. Murphy – *An Accidental Meeting?*, prefața volumului *Dear Yeats... op.cit.*, p. XII. (trad. m. E.A.) Murphy a întâlnit-o pe Foster în 1948 și de atunci i-a fost un prieten constant. Volumul lui “The Yeats Family and the Pollexfens of Silgo” datorează mult acestei prietenii (v. și *supra*, n. 22).

Fig. 19. Scrisoarea lui Jeanne Robert Foster către doamna Petrescu (16 februarie 1920), inclusiv plicul în care a fost trimisă și documentul de extindere a statutului de oaspete de onoare pentru Costin Petrescu, semnat de Președintele National Arts Club, John G. Agar. Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

La rândul lor, autorii biografiei Foster, soții Londraville, evocă portretul scriitoarei de Costin Petrescu astfel: „O amintire îndrăgită în mod special din această perioadă a vieții s-a aflat în casa ei până la moarte: o pictură în ulei făcută de Costin Petrescu, profesor la Academia din București. Tabloul o înfățișează pe Jeanne pe la vârsta de 25 de ani, cu părul bogat, în tonuri de roșu și auriu, cu profilul ei grecesc. Ea subestima lucrarea ca fiind *portretul-bomboană*, dar, în timp ce schițele și fotografiile din acea vreme tindeau să îi minimalizeze coloritul, Petrescu a reușit să capteze atât vitalitatea exuberantă a tinereții ei, cât și minunatele nuanțe ale părului și tenului”³⁷.

Portretul este reprodus alb-negru în respectiva biografie, dar autorii îl datează eronat „circa 1905”³⁸, derutați probabil de prospețimea emanată de chipul scriitoarei în viziunea lui Costin Petrescu. Ei îl atribuie perioadei de tinerețe a scriitoarei, când datorită frumuseții sale era, de altfel, și un apreciat model, fiind cunoscută drept “Fisher Girl”. Imaginea ei, ilustrată de Harrison Fisher, a apărut pe coperta revistei “Ladies Home Journal” (octombrie 1903) și în volumul “The Harrison Fisher Book” (1907). De asemenea, a împrumutat trăsăturile chipului ei eroinei “Jane Cable”, în ilustrațiile romanului omonim al lui George Barr McCutcheon (1906)³⁹. Costin Petrescu nu ar fi putut să o picteze însă înainte de a o cunoaște la New York, în 1920, când scriitoarea avea în jurul vârstei de 40 de ani, dar este posibil să îi fi „îndulcit” portretul, astfel încât să pară mai tânără.

Atât cât poate fi apreciat din fotografia alb-negru, portretul pe care Costin Petrescu i l-a făcut lui Jeanne Robert Foster prezintă evidente asemănări stilistice cu un portret feminin din colecția Casei Memoriale „Costin Petrescu”, executat pe format „tondo” (Fig. 21): reprezentarea bust, cu capul văzut din semi-profil (sprijinit pe mâna dreaptă, într-o atitudine meditativă, în cazul tabloului circular), modul de captare a luminii pe buclele părului, rochia decoltată și vaporosă, care se topește în fundal pentru a scoate în evidență figura. Mai mult, există și anumite asemănări fizionomice, deși portretul de la București, o reprezintă pe soția artistului, Elisabeta Petrescu⁴⁰.

³⁷ Richard Londraville, Janis Londraville – *Dear Yeats...*, op.cit., p. 28 (trad. m, E.A.). Apud *ibidem*, n. 8, portretul se află în colecția particulară William M. Murphy.

³⁸ *Ibidem*, p. 29. Contactați prin email, cu rugămintea de a-mi furniza o posibilă fotografie color, de bună calitate, a portretului făcut de Costin Petrescu lui Jeanne Robert Foster, soții Londraville au răspuns (20 oct. 2018) că, din păcate, nu dispun de o altă fotografie, în afara celei alb-negru, reproduse în volumul lor și care a fost donată la New York Public Library, odată cu alte materiale din colecția Foster.

³⁹ *Ibidem*, p. 26-28.

⁴⁰ Cf. declarației nepotului pictorului, Dan Costin Petrescu.

Fig. 20. *Portretul lui Jeanne Robert Foster* de Costin Petrescu (1920?). Reprodus în Richard Londrville, Janis Londrville – *Dear Yeats, Dear Pound, Dear Ford: Jeanne Robert Foster and Her Circle of Friends*, p. 29. Colecția William M. Murphy.

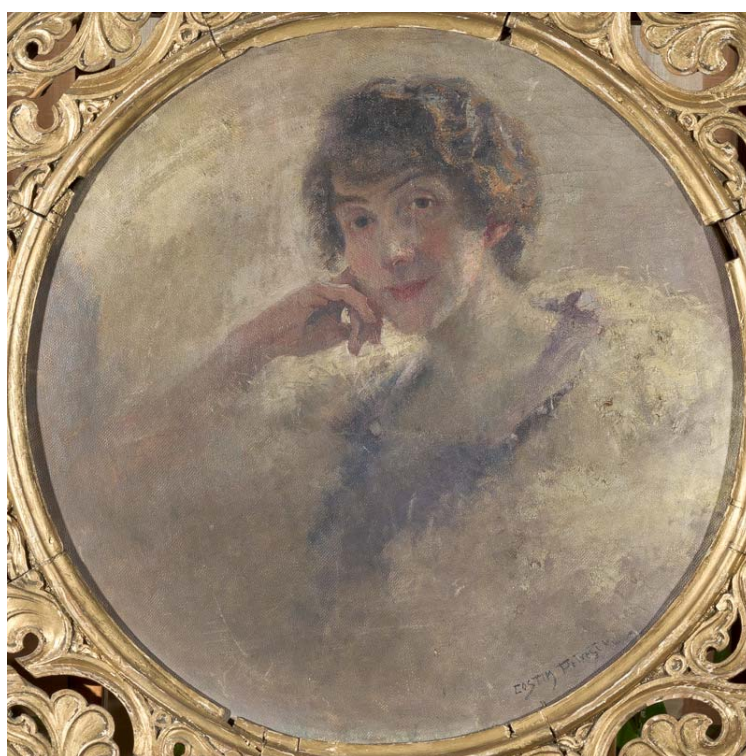

Fig. 21. *Portretul Elisabetei Petrescu* (soția artistului) de Costin Petrescu. Casa Memorială „Costin Petrescu”, București.

Jeanne Robert Foster trebuie să fi păstrat o amintire frumoasă întâlnirii cu Costin Petrescu, de vreme ce în 1925 se pare că dorește să-l recontacteze și îi solicită lui Leon Feraru adresa poștală a pictorului. Deducem acest fapt din răspunsul lui Leon Feraru, din 25 iunie 1925: „Dacă îi scrieți lui Costin Petrescu,

treceți la destinatar doar: Pictor, Bucharest, Rumania și mesajul dumneavoastră va ajunge la el. Nu îmi amintesc adresa sa de acasă, dar este atât de cunoscut acolo, încât ce v-am menționat mai sus va fi de ajuns.”⁴¹ Este posibil ca interesul scriitoarei pentru Costin Petrescu să se fi reactivat nu întâmplător în 1925, an ce precede vizita Reginei Maria în SUA și Canada, pe fundalul unei anumite intensificări a conexiunilor româno-americane mediate de Leon Feraru, după cum vom vedea.

Pe urmele unui portret dispărut

Câteva din rarele publicații despre Costin Petrescu – probabil insuficient documentate – menționează existența portretului pe care artistul i l-a făcut lui Edwin Markham la Brooklyn Museum din New York. Este foarte posibil ca această idee să fi fost nutrită chiar de unele documente din epocă, precum cele sus-menționate – scrisorile jurnaliștilor Peyton Boswell, Edward Percy Howard, al căror apetit pentru știri de senzație poate fi de înțeles – ș.a., care vehiculau numele muzeului american, pe baza unor zvonuri răspândite la acea vreme, poate cu sinceritate și poate chiar de către Costin Petrescu sau apropiații săi (Leon Feraru, de exemplu).

Astfel, în articolul „Pictori argeșeni din nou acasă”, dedicat familiei de pictori Petrescu, Gheorghe I. Deaconu afirmă în legătură cu portretistica lui Costin Petrescu: „Dintre portretele pictate în străinătate, cele pictate la Viena în anii 1904-1905, în cercurile Galeriei imperiale de artă, precum și după primul război mondial, *portretul poetului american Edwin Markham pictat cu ocazia unei călătorii în anii 1920-1921, în America și care se află la Muzeul Brooklyn din New-York*, se numără printre cele mai de seamă”⁴². (subl. m., E.A.)

Mai mult, V. Firoiu, în volumul „Biografii în bronz și marmură”, susține că ar fi văzut personal portretul la Brooklyn Museum: „Trimis în anul 1920, de Banca Națională a României în Statele Unite ale Americii, pentru a studia, cu o comisie, probleme de desenarea bancnotelor și a monedelor și imprimarea lor, Costin Petrescu a lucrat un an la New York. *Unul dintre tablourile sale, o pictură în ulei, – portretul lui Edwin Markham – este expus la Brooklyn Museum, unde l-am văzut expus în vara anului 1971, când am vizitat și eu acel așezământ, indicația tabloului cuprinzând atât numele ca și țara autorului Costin Petrescu.*”⁴³ (subl. m., E.A.)

Intrigat de asemenea afirmații, am mers „pe urmele portetului”, făcând o proprie cercetare la fața locului. Menționez în acest context că astăzi majoritatea lucrărilor aflate în patrimoniul Brooklyn Museum pot fi vizionate online⁴⁴, fotografiile lor fiind digitalizate, dar portretul lui Markham nu apare în nicio căutare. Vizitarea muzeului în mai multe rânduri și cercetarea personală de la arhivele Brooklyn Museum⁴⁵, în toamna 2016, au venit să-mi confirme acest lucru. Accesarea de către specialiștii muzeului, în urma solicitării pe care le-am adresat-o, a bazei de date interne, care include atât lucrările expuse din colecția permanentă, cât și pe cele neexpuse – din motive legate de starea de conservare sau limite de spațiu, păstrate în depozitele muzeului sau în alte spații inaccesibile publicului, precum birouri ale administrației –, a dovedit că portretul lui Markham nu se află, din păcate, în patrimoniul Brooklyn Museum.

În schimb, cercetarea Brooklyn Museum Archives aduce o serie de informații prețioase – ce se cer coroborate cu câteva documente din arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu” – despre contactul artistului cu directorul de atunci al Brooklyn Museum, **William Henry Fox**⁴⁶ (Fig. 22), și cu curatorul **Stewart Culin**⁴⁷ (Fig. 23).

⁴¹ Scrisoarea lui Leon Feraru către Jeanne Robert Foster (25 iunie 1925), New York Public Library Archives & Manuscripts, colecția Foster-Murphy, 1900-1969, Cutia 3, documentul 92, p. 3. (trad. m., E.A.)
<http://archives.nypl.org/mss/1051#cl155309>

Mulțumesc dr. Mona Momescu pentru semnarea acestui document și a altora din colecția Foster-Murphy.

⁴² Gheorghe I. Deaconu, *Pictori argeșeni din nou acasă*, în „Argessis. Studii și comunicări. Seria Istorie”, VII, Pitești, 1995, p. 190. De reținut aici și datarea eronată a călătoriei în SUA.

⁴³ V. Firoiu, *Biografii în bronz și marmură*, Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă Argeș, Pitești, 1972, p. 48. De observat și aici datarea eronată a călătoriei în SUA, ca și mențiunea nefondată despre monede.

⁴⁴ <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/collections>

⁴⁵ Mulțumesc pe această cale pentru sprijinul acordat de doamnele: Jennifer E. Neal – Associate Archivist, Terri O'Hara – Associate Registrar for the Permanent Collection, Liz Reynolds – Chief Registrar și Molly Seegers – Museum Archivist, de la Brooklyn Museum, precum și doamnei Florica Zaharia, pe atunci Conservator in Charge, la Textile Conservation Department, din cadrul Metropolitan Museum din New York, care mi-a facilitat contactul cu kolegele de la Brooklyn Museum.

⁴⁶ William Henry Fox (1858-1952), fiul avocatului și primarului orașului Philadelphia, a studiat dreptul la University of Philadelphia (1883). De asemenea, a urmat cursuri libere de pictură și desen. În 1905 a fost primul director al Herron Art Institute, din Indianapolis. În 1910 a fost secretar general al secțiunii americane a Expoziției Internaționale de Artă și Istorie, de la Roma. În 1913 a devenit curator-șef al Central Museum, din cadrul Brooklyn Institute of Arts & Sciences (The Brooklyn Museum), devenind în 1914 primul director al Brooklyn Museum, pe care l-a condus până în 1933, când s-a retras temporar (lăsându-l ca interimar pe Philip Newell Youtz), pentru a se retrage definitiv din funcție în 1934. Apud NYARC (*New York Art Resources Consortium*) online. Sub conducerea sa, prestigiul Brooklyn Museum a

Fig. 22. Fotografia lui William Henry Fox, directorul Brooklyn Museum, în revista „Brooklyn Life”, New York, 3 aprilie 1915, p. 18.

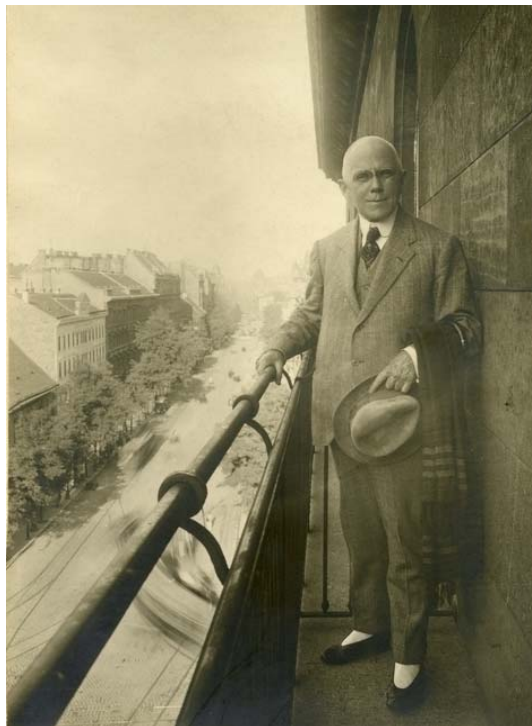

Fig. 23. Fotografia lui Stewart Culin, curatorul Brooklyn Museum, c. 1920, Brooklyn Museum Archives – New York.

Există, într-adevăr, dovezi despre intenția lui Costin Petrescu de a dona Brooklyn Museum portretul lui Markham, precum și despre încercarea sa de a organiza o amplă expoziție de artă românească în SUA, aspect asupra căruia voi reveni.

Contactul lui Costin Petrescu cu William Henry Fox a fost intermediat de doamna **Florentine Sutro**, soția bancherului **Lionel Sutro**, după cum o dovedesc scrisorile din 31 iulie și 14 august 1920, adresate de directorul Brooklyn Museum către curatorul Stewart Culin (v. Fig. 41-42): „El [Costin Petrescu] mi-a fost prezentat de doamna Lionel Sutro din New York”⁴⁸.

Întâlnirea lui Costin Petrescu cu William Henry Fox trebuie să fi avut loc în data de 5 martie 1920 (cu aproximativ două săptămâni înaintea plecării lui din New York), ținând cont de mesajul pe care Florentine Sutro i-l adresează, probabil în graba de a-i împărtăși vestea, lui „Costin Detresco” (sic!), în data de 4 martie 1920 (în original, 1919, ceea ce ar fi fost imposibil, trebuie să fie o altă scăpare de redactare): „Domnul Fox mi-a telefonat azi-dimineață ca să îmi spună că ar fi mai simplu ca întâlnirea să aibă loc la National Arts Club, *măine după-amiază* la ora 15.00, decât să mergeți în Brooklyn. Vă scriu această notă în eventualitatea în care nu ați aflat deja de la domnul Fox. Cu speranța că voi avea plăcerea să vă revăd înainte de a pleca, A Dvs. ...”⁴⁹. (subl. m., E.A.) Textul este dactilografiat pe o hârtie purtând antetul bancherului Lionel Sutro (cu adresa 2 West 45th Street) și semnat olograf de expeditoare (Fig. 24).

crescut considerabil. Activitatea sa a fost recunoscută internațional prin importante distincții: Cavaler al Coroanei (Italia), Cavaler al Stelei Polare (Suedia), Cavaler al Legiunii de Onoare (Franța), Comandor al Ordinului de Dannebrog (Danemarca), Ordinul Coroanei (Belgia), Marea Cruce de Argint de Merit (Austria). V. și *infra*, n. 65.

⁴⁷ Robert Stewart Culin (1858-1929), după o primă carieră la University of Pennsylvania, în anii 1890, a fost numit, în 1903, curator la Brooklyn Museum din New York. A fost primul curator al recent înființatului pe atunci Departament de Etnologie din cadrul muzeului. Sub patronajul Institutului de Arte și Științe din Brooklyn (fondat în 1890), muzeul intra într-o nouă eră, construind mari colecții etnologice, trimițând expediții pentru achiziționarea de antichități, mai întâi în toată America, apoi în întreaga lume. Culin însuși a călătorit intens în SUA și în străinătate, cu scopul de a face achiziții pentru muzeu. În perioada care interesează în acest studiu (1919-1921) a făcut deplasări în Europa, inclusiv în România. Cf. <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/research/culin#d0e275>. Reputat etnolog, a fost pasionat de jocurile, arta și costumele etnice, căutând asemănări între culturile din întreaga lume. A publicat mai multe cărți, între care „Games of the North American Indians” și „Chinese Games with Dice and Dominoes”, și numeroase articole de specialitate. Cf. <http://twilightstargong.blogspot.com/2012/07/cancerian-stewart-culin-and-games.html?m=1>.

⁴⁸ Scrisorile directorului Brooklyn Museum, William Henry Fox, către curatorul Stewart Culin (31 iulie 1920, respectiv 14 august 1920), cu conținut aproape identic. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), dosar #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921). (trad. m., E.A.) (Dosarul conține documente nenumerate, în continuare BMA).

⁴⁹ Scrisoarea doamnei Florentine Sutro către Costin Petrescu (4 martie 1920, datată eronat 1919). ACMCPB. (trad. m., E.A.)

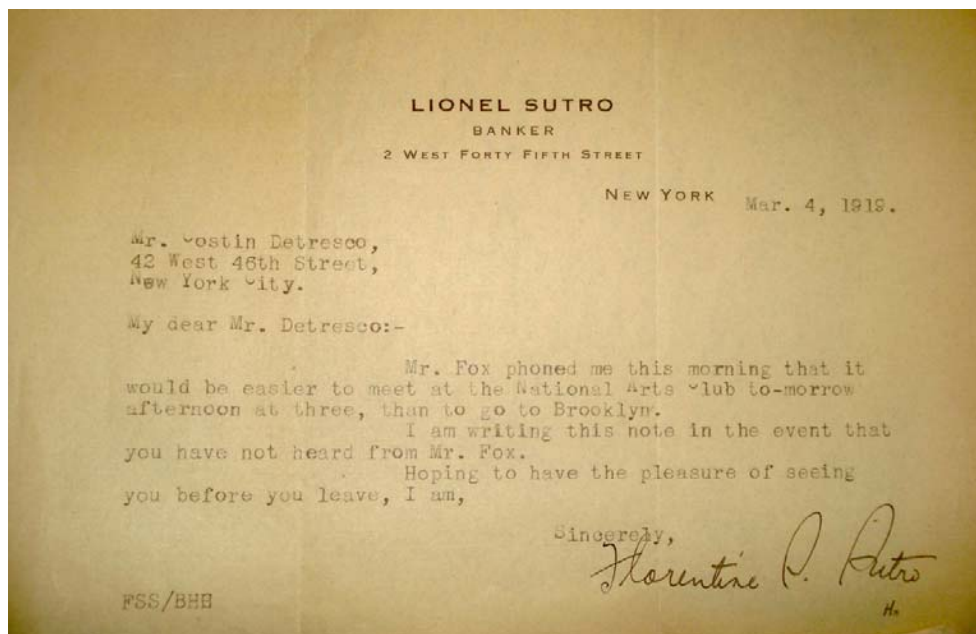

Fig. 24. Scrisoarea doamnei Florentine Sutro către Costin Petrescu (4 martie 1920, datată eronat 1919). Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

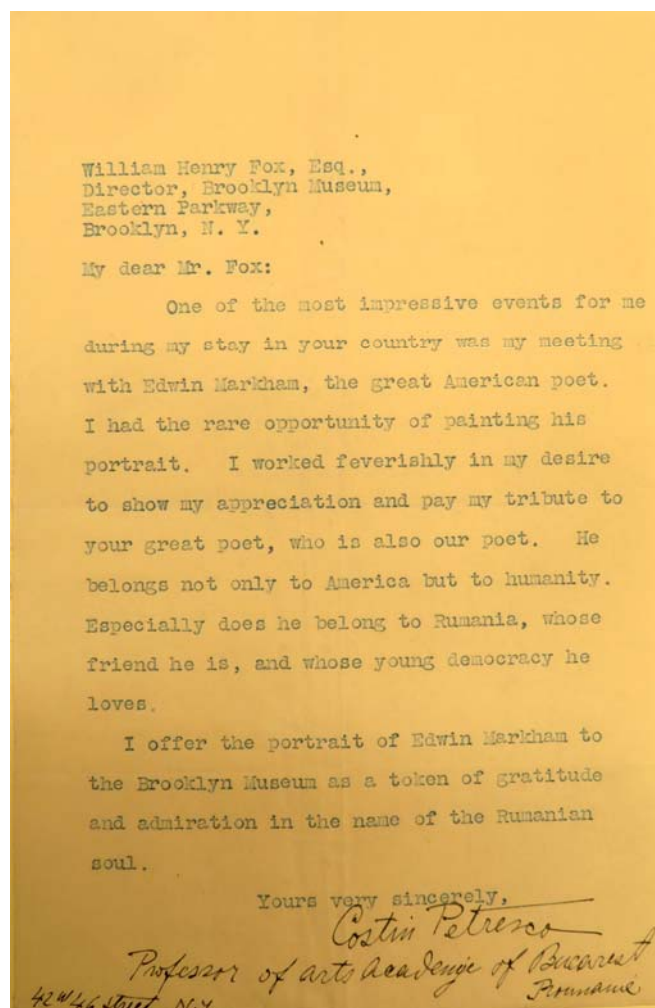

Fig. 25. Scrisoarea lui Costin Petrescu către directorul Brooklyn Museum, William Henry Fox (f.d, martie 1920?), original. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

Ca urmare a acestei întrevederi, Costin Petrescu îi adresează o scrisoare (Fig. 25) lui William Henry Fox prin care își exprimă dorința de a dona Brooklyn Museum portretul lui Markham, evocând întâlnirea cu scriitorul: „Dragă Domnule Fox, Unul dintre cele mai impresionante evenimente din timpul șederii mele în țara dumneavoastră a fost întâlnirea mea cu Edwin Markham, marele poet american. Am avut rara ocazie de a-i picta portretul. L-am executat cu febrilitate, în dorința de a-mi exprima aprecierea și de a aduce omagiu marelui vostru poet, care este totodată și al nostru. El aparține nu doar Americii, ci întregii lumi. În mod special aparține României, al cărei prieten este și a cărei tânără democrație o îndrăgește. *Ofer Brooklyn Museum portretul lui Edwin Markham, în semn de recunoștință și admirație, în numele sufletului românesc.*”⁵⁰ (subl. m., E.A.) Textul este redactat în engleză, probabil cu ajutorul lui Leon Feraru, dactilografiat și semnat olograf într-un amestec englezo-francez: „Costin Petresco, Professor of Arts Academy of Bucarest, Roumanie”, după care urmează adresa sa newyorkeză, semn că scrisoarea, deși nedată, a fost trimisă înaintea plecării din New York (cândva în intervalul 5-18 martie 1920).

Din păcate, oferta lui Costin Petrescu nu s-a fructificat. Motivul, cel puțin așa cum reiese dintr-o scrisoare de două pagini (Fig. 26), pe care William Henry Fox i-o adresează lui Costin Petrescu, la data de 17 martie 1920, pare să fi fost următorul: „M-am consultat cu președintele Consiliului Muzeului și nu prea vedem posibilitatea de a expune portretul lui Edwin Markham executat de dumneavoastră în timpul vieții d-lui Markham. Așa cum v-am spus, această regulă a fost stabilită de către Consiliul de Administrație și, după cum știți din proprie experiență, este foarte utilă din punctul de vedere al Muzeului. Dacă doriți și dacă nu intenționați să luați portretul cu dumneavoastră înapoi în Europa, sau dacă nu doriți să i-l lăsați d-lui Markham, aș fi dispus să îl depozitez aici, la muzeu. În cazul în care planul dumneavoastră cu expoziția s-ar materializa, aș propune ca acest tablou să fie expus alături de celelalte. Ar fi bine, totuși, să-mi lăsați dispoziții precise despre ce doriți să fac cu acest tablou în cazul în care expoziția nu va avea loc.”⁵¹

Scrisoarea în original, cu antetul Brooklyn Museum, dactilografiată și purtând semnătura olografă a lui Fox, se află în Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu” și are a doua pagină deteriorată, dar copia documentului, perfect conservată la Brooklyn Museum Archives, face posibilă lectura ei fără dificultăți. Prezența originalului în arhiva de la București dovedește că scrisoarea i-a parvenit artistului român, deși a fost scrisă doar cu o zi înaintea plecării lui din New York. Din timpul perioadei petrecute de Costin Petrescu la New York, acest document este și ultimul cronologic, dintre cele din arhivele consultate, care menționează portretul lui Markham, a cărui soartă rămâne neelucidată.

Motivul invocat de directorul muzeului, acea regulă impusă de Consiliul de Administrație, poate fi considerată și o formulă de refuz politicos.

În schimb, această scrisoare a lui Fox aduce în discuție tema proiectului lui Costin Petrescu de a organiza o expoziție reprezentativă de artă românească în SUA, fiind un răspuns la o propunere a artistului din 11 martie 1920.

Cercetarea arhivelor de la Horrmann Library din cadrul Wagner College, unde Virgil Markham, fiul poetului, a fost pentru o vreme șeful departamentului de engleză⁵², colegiu aflat în Staten Island, NY – suburbie insulară a New York-ului, unde familia Markham a locuit o perioadă îndelungată –, a relevat noi informații privitoare la destinul portretului în cauză, după încheierea călătoriei pictorului român la New York. Printre acestea, menționez o scrisoare adresată de Edwin Markham lui Costin Petrescu, din data de 22 octombrie 1925 (Fig. 27): „Dragă Costin Petrescu (...), a fost un gest de delicatețe și generozitate să dedicați o parte din scurtul dumneavoastră timp petrecut la New York pictării portretului meu. Și încă ce portret! Un portret animat de lumină și dinamism, care atrage privirile tuturor celor care intră în camera unde este expus și care persistă în memorie pentru mult timp. Iar acum l-ați mandatat pe bunul meu prieten, profesorul Leon Feraru, să-mi ofere acest portret; *iată-l acum în mijlocul bibliotecii mele, alături de poeți, filosofi, oameni de știință, istorici și visători. Aici va rămâne expus în toată splendoarea lui până când eu voi trece în următoarea încăpăre a tainei, iar fiul meu, Virgil, îmi va lua locul. El îl va dona, împreună cu o colecție din volumele mele, unei mari biblioteci publice.* Mulțumirile mele zboară peste mări ca să vă salute și să vă încununeze în romantica dumneavoastră Românie. Fie ca bucuria să vă însoțească și Muza să vă apere mereu!”⁵³ (subl. m, E.A.)

⁵⁰ Scrisoarea lui Costin Petrescu către directorului Brooklyn Museum, William Henry Fox (f.d, martie 1920?). BMA. (trad. m., E.A.)

⁵¹ Scrisoarea lui William Henry Fox către Costin Petrescu (17 martie 1920). Originalul se află în ACMCPB, iar o copie dactilo se găsește în BMA. (trad. m., E.A.)

⁵² V. Well Known Authors Will Discuss Writing Next Week at College, în “Chronicle Express”, 10 febr. 1949, p. 9.

⁵³ Scrisoare adresată de Edwin Markham lui Costin Petrescu, din data de 22 octombrie 1925, document păstrat atât în copie dactilo (Fig. 27A), cât și sub forma unui manuscris de două pagini (Fig.27B), redactat după dictare de soția poetului (trad. m., E.A.). EMAHLWC.

THE BROOKLYN MUSEUM OF ARTS AND SCIENCES
THE BROOKLYN MUSEUM
Eastern Parkway, Brooklyn, N. Y.
Telephone Prospect 300

OFFICE OF THE DIRECTOR

March 17, 1920

Mr. Costin-Petresco,
42 West 46th Street
New York City

My dear Mr. Petresco:

I have your letter of March 11. Your proposal to send a collection of Roumanian art to this country, made up of three distinct classes, is so important that I am obliged to take more time to consider it and to consult with my Museum Committee, before coming to a decision.

If you will send me your home address you may look for a letter from me at an early date I trust. I am obliged also to take into consideration the other engagements that I have already made for the coming season, and I always consult my Committee in such matters.

Would it be possible for you to send me photographs of the paintings of some of the artists whose work you propose to include in the exhibition? I should be very glad to have also some photographs of your own work to show to my Committee.

The conditions under which a tournee could be arranged for the Roumanian exhibition and other details which I might consider necessary, I will inform you of later in my letter.

I have consulted with the Chairman of the Museum Committee and we do not see how we can very well exhibit your portrait of Edward Markham during Mr. Markham's life time. As I told you, the rule was established by the Trustees and as you know from your

own experience it is a very useful one from the standpoint of the Museum. If you wish it so and do not intend to take the portrait back to Europe, or if you do not wish to leave it with Mr. Markham, I should be willing to store it here at the Museum. In the event of your plan for the Roumanian Exhibition being realized I propose that this painting might be exhibited with the others in the exhibition. It might be well, however, to leave me a direction as to its disposal if the Roumanian exhibition plan should not be carried out.

If I am not able to see you again before you sail, and I understand that the day of your departure is drawing near, I wish you a safe and pleasant voyage back to your country, and I hope I shall have the pleasure of seeing you and Madam Petresco again.

Sincerely yours,
W.H.F.
Director.

Mr. Costin-Petresco,
42 West 46th Street
New York City

March 17, 1920

My dear Mr. Petresco:

I have your letter of March 11. Your proposal to send a collection of Roumanian art to this country, made up of three distinct classes, is so important that I am obliged to take more time to consider it and to consult with my Museum Committee, before coming to a decision.

If you will send me your home address you may look for a letter from me at an early date I trust. I am obliged also to take into consideration the other engagements that I have already made for the coming season, and I always consult my Committee in such matters.

Would it be possible for you to send me photographs of the paintings of some of the artists whose work you propose to include in the exhibition. I should be very glad to have also some photographs of your own work to show to my Committee.

The conditions under which a tournee could be arranged for the Roumanian exhibition and other details which I might consider necessary, I will inform you of later in my letter.

I have consulted with the Chairman of the Museum Committee and we do not see how we can very well exhibit your portrait of Edward Markham during Mr. Markham's life time. As I told you, the rule was established by the Trustees and as you know from your

own experience it is a very useful one from the standpoint of the Museum. If you wish it so and do not intend to take the portrait back to Europe, or if you do not wish to leave it with Mr. Markham, I should be willing to store it here at the Museum. In the event of your plan for the Roumanian Exhibition being realized I propose that this painting might be exhibited with the others in the exhibition. It might be well, however, to leave me a direction as to its disposal if the Roumanian exhibition plan should not be carried out.

If I am not able to see you again before you sail, and I understand that the day of your departure is drawing near, I wish you a safe and pleasant voyage back to your own country, and I hope I shall have the pleasure of seeing you and Madam Petresco again.

Sincerely yours,
Director.

Fig. 26. Scrisoarea lui William Henry Fox către Costin Petrescu (17 martie 1920). Original în Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București, și copie dactilo în Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

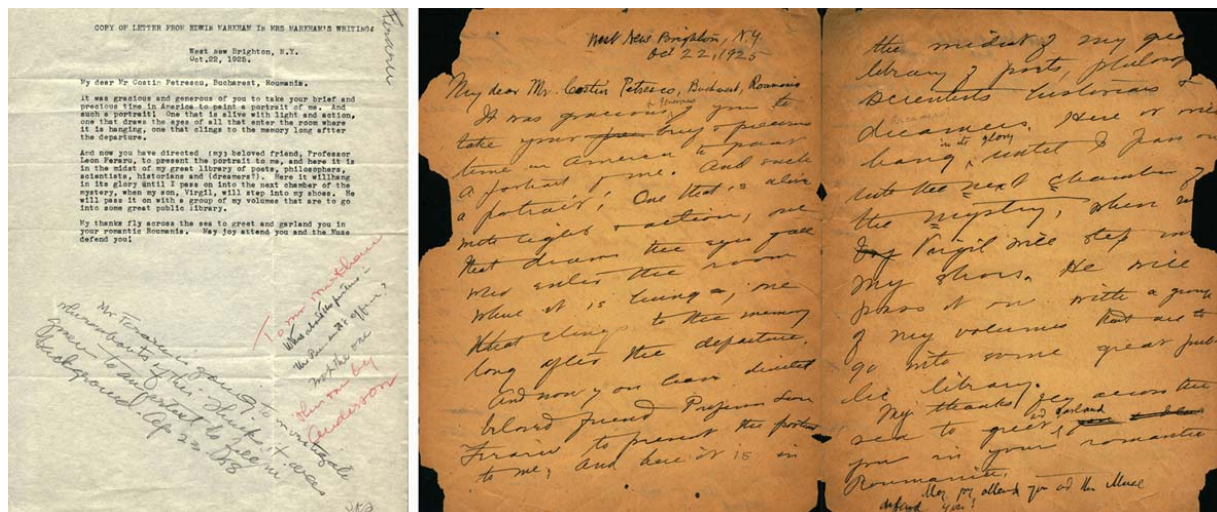

Fig. 27 (A, B). Scrisoarea lui Edwin Markham către Costin Petrescu (22 octombrie 1925), în copie dactilo (A) și sub forma unui manuscris de două pagini (B), redactat după dictare de soția poetului. Edwin Markham Archive, Horrman Library, Wagner College.

Această scrisoare probează că portretul lui Edwin Markham – după o perioadă în care nu se știe unde fusese expus sau depozitat – a fost oferit poetului de către pictor, prin amabilitatea lui Leon Feraru și a fost expus la loc de cinste în biblioteca familiei. Totodată, aflăm că poetul intenționa ca, după moartea sa, să îl lase moștenire fiului său, cu clauza de a-l dona unei mari biblioteci publice. Se poate specula că o posibilă bibliotecă ar fi fost prestigioasa New York Public Library, ceea ar fi fost în consens cu intenția declarată în articolul de ziar semnat de Peyton Boswell (v. Fig. 9).

Este de remarcat că scrisoarea – în versiune dactilo – conține o serie de adnotări ulterioare, pe care le datez 1958 (conform datei de la sfârșitul uneia dintre ele, 23 aprilie 1958) și care au fost făcute probabil de custodele de atunci al arhivei Markham de la Wagner College. Interesantă este adnotarea care menționează: „Dl. Feraru va investiga unde se află portretul. Crede că a fost dat unui artist pentru a-i picta fundalul”. Deducem de aici că, așa cum am formulat într-o ipoteză de lucru anterioară, portretul nu fusese terminat la momentul expunerii / depozitării inițiale și nici când i-a fost oferit poetului în 1925.

În acest sens, semnalez o fotografie alb-negru⁵⁴ din Wagner College Archive (Fig. 28), cu fosta sală a bibliotecii Horrman, în care apare un portret al lui Edwin Markham nefinalizat (rămas ca eboșă, cu fundalul neacoperit de culoare). Investigațiile la fața locului au dovedit că în prezent respectivul tablou nu se mai află la Wagner College.

În cazul în care s-a intervenit ulterior pe tabloul lui Costin Petrescu, prin completarea fundalului, este foarte posibil ca semnătura artistului să fi dispărut, ceea ce complică și mai mult o posibilă identificare.

În plus, în 1952, când s-a sărbătorit centenarul nașterii lui Edwin Markham, Wagner College a publicat un caiet-program, pe a cărui copertă a fost reprodus alb-negru un detaliu cu portretul poetului, ce pare decupat (în oglindă) din tabloul neterminat sus-menționat. Pe verso-ul copertei apare mențiunea: „Portretul poetului de pe copertă este un detaliu dintr-o pictură neterminată, care este expusă în biblioteca Markham. Autorul este necunoscut.”⁵⁵ (subl. m. E.A.) (Fig. 29).

Coroborând datele, se poate considera că în intervalul 1952-1958 respectivul tablou, dacă este cel care ne interesează, ar fi putut fi avansat unui alt pictor pentru completarea fundalului. O notă marginală nedatată menționează că un portret neterminat al poetului ar aparține artistului **Howard Chandler Christy**. Probabil că nota a fost ocazionată de o scrisoare a acestui artist din 1945, în care pomenea că ar fi autorul unui portret al poetului⁵⁶.

Cum se va vedea mai jos, soarta tabloului lui Costin Petrescu se împletește cu corespondența la cel mai înalt nivel în triunghiul Feraru-Markham-Regina Maria, dând încă o dată o semnificație iconică operei artistului. Poetul-bard american portretizat de pictorul român care realizase panteonul vizual al României Mari, Regina Maria, Leon Feraru, prin corespondența întreținută, oferă o imagine a modului în care marile spirite conlucrau, dezinteresat, la promovarea României în epocă.

⁵⁴ Fotografia este intitulată “Bookshelves in the Markham Library” și este accesibilă în format digital. Wagner College Digital Collections, <https://wagnercollections.omeka.net/items/show/18827> (accesat 26 septembrie 2018).

⁵⁵ Caiet-program cu ocazia centenarului nașterii lui Edwin Markham, 23 aprilie 1952. EMAHLWC. (trad. m., E.A.)

⁵⁶ Documente asociate dosarului cu caietul-program. EMAHLWC.

Fig. 28. Fotografie de epocă alb-negru cu fosta sală a bibliotecii Horrman / Edwin Markham Library, în care apare un portret al lui Edwin Markham nefinalizat: "Bookshelves in the Markham Library", Wagner College Digital Collections, <https://wagnercollections.omeka.net/items/show/18827> (accesat 26 septembrie 2018).

EDWIN MARKHAM

A
PROGRAM IN CELEBRATION
OF THE CENTENARY OF THE
BIRTH OF THE POET

APRIL 23, 1852
APRIL 23, 1952

WAGNER COLLEGE
STATEN ISLAND

Edwin Markham was born in Oregon City, Oregon, April 23, 1852. When five years of age, he moved to California with his mother and worked on her farm until he was eighteen when he entered normal school. After graduating from this school and a college he taught in California until the poem, "The Man with the Hoe," was published in 1899. Because of the fame which that poem brought him, he moved to New York devoting his time to writing and lecturing. He finally settled in Staten Island in 1901 where he died in 1940 leaving his famous library of 13,000 volumes to Wagner College. This library is now housed in the EDWIN MARKHAM MEMORIAL LIBRARY on the second floor of the Administration building.

The portrait of the Poet on the cover is from an unfinished painting which hangs in the Markham Library. The artist is unknown.

The cover lettering is by Miss Janice Miller, a student of the Art Department.

-2-

Fig. 29. Caiet-program cu ocazia centenarului nașterii lui Edwin Markham, 23 aprilie 1952. Edwin Markham Archive, Horrman Library, Wagner College.

american își exprimă admirația față de Regina Maria și de pictorul Costin Petrescu, rememorând episodul pictării portretului său la New York: „Cetim și ne bucurăm cu toții aci de scrisorile zilnice ale Reginei Maria a României. Ele dovedesc că e o femeie cu vaste cunoștințe, care are concepția înțeleșului vieții. Eu o proclam cea mai înțeleaptă Regină din lume. *Mi-a făcut plăcere să scriu de curând distinsului pictor Costin Petrescu. Am încercat să-mi exprim gratitudinea pentru clipele consacrate mie cu prilejul vizitei lui în America, spre a fixa chipul meu pe pânză, și să-l fixeze atât de viu și de viguros, atât de plin de gândiri, ca și cum ar fi fost în căutarea ultimului secret din lume. I-am exprimat apoi bucuria mea de a primi darul lui. Știi că portretul are un loc de frunte în inima și în biblioteca mea; el privește cu mândrie pe toți cei cari vin să mă vadă...*”⁵⁷ (subl. ns, m.)

Constatăm că scrisoarea reprodusă în *Aurora* este aproape identică celei trimise de poetul american lui Costin Petrescu cu aproximativ o săptămână mai înainte, confirmând încă o dată că portretul se afla atunci în posesia poetului.

A doua zi după apariția articolului din „*Aurora*”, în 23 noiembrie 1925, Leon Feraru se grăbește să îi scrie lui Markham că scrisoarea sa publicată a fost citită de „mii de țărani români”, iar Regina Maria, prin intermediul doamnei sale de onoare, doamna Lahovary, „îi transmite mulțumiri, îi citește poemele cu entuziasm și este o mare admiratoare a sa”⁵⁸, sugerându-i să îi trimită reginei un volum cu dedicație (Fig. 31).

My address: Leon Feraru
c/o Dr. Cauffman
Str. POLONA 6
Bucharest, Roumania

November 23, 1925

Dear Edwin Markham,

Your beautiful letter, in which you mention the Queen and Costin Petrescu, was published in the *Aurora*, the official organ of the Peasant Party under the leadership of former Ministers Ion Mihalache and Dr. Nicholas Lupu; read by thousands of Roumanian men of the Hoe; admired by Her Majesty Queen Marie. Her Majesty's Lady-in-waiting, Mrs. Lahovary has just told me that the Queen thanks you for your kind thought, reads your poems with enthusiasm and admires you greatly.

Fig. 31. Scrisoarea lui Leon Feraru către Edwin Markham (23 noiembrie 1925). Edwin Markham Archive, Horrman Library, Wagner College.

West New Brighton, N. Y.
Jan. 3, 1926.

My dear Leon Feraru:

Your two letters---both joy-kindlers for the heart--- have dropped like sunbeams upon my table. It is good of you to tell me the glad news and to send me the clipping from The *Aurora*. I am happy to find that my homage to the Queen and my admiration for Costin Petrescu were made known to the Roumanians in this satisfactory manner. My thanks to you for your kind offices in this important event.

In compliance with your request I have sent two volumes of my verse to Queen Marie, and one, Dr. Nicholas Lupu, which with an inscription. I have sent these three to you, hoping that at your convenience you will pass them on to their owners.

You are about to publish an Anthology of American Poetry. This is certainly good news. I am confident that you and Jon Fillet are well equipped for the translating of American poems. Mrs. Markham will do all she can to make your project known in this Country.

You wonder whether our poets will allow you to translate some of their characteristic pieces. I believe there will be no trouble on that head. I advise that you look through Jessie Rittenhouse's three anthologies of American verse--- also Louis Untermeyer's *Anthology of American Poetry*, and select the authors and poems you wish to use for your anthology. Then you could drop a note to each one of the poets, asking their permission to use the poem selected. If you don't happen to know the address of a poet, your letter can be sent in care of Mrs. Markham.

Fig. 32. Scrisoarea lui Edwin Markham către Leon Feraru (3 ianuarie 1926). Edwin Markham Archive, Horrman Library, Wagner College.

Edwin Markham îi răspunde lui Feraru pe 3 ianuarie 1926, mulțumindu-i pentru articolul decupat din „*Aurora*” și exprimându-și entuziasmul pentru faptul că omagiul adus de el Reginei Maria și pictorului Costin Petrescu a fost cunoscut de publicul larg din România⁵⁹ (Fig. 32).

⁵⁷ Edwin Markham. *Marele poet american despre Regina Maria. Din operele lui Markham*, în „*Aurora*”, An V, nr. 1214, 22 noiembrie 1925, p. 1. Articolul reproduce, după scrisoarea lui Markham, poemul „Omul cu sapa” (p.1), respectiv textul „Plugarilor, iubiților mei prieteni” (p.2), preluate din „*Steaua Noastră și România Nouă*” (ianuarie 1920), în traducerea lui Leon Feraru. În plus, frontispiciul ziarului „*Aurora*” conține o casetă cu textul lui Markham despre România și America (cel reprodus, de asemenea, în „*Steaua Noastră...*”).

⁵⁸ Scrisoarea lui Leon Feraru către Edwin Markham, 23 noiembrie 1925. (trad. m., E.A.) EMAHLWC.

⁵⁹ Scrisoarea lui Edwin Markham către Leon Feraru, 3 ianuarie 1926. EMAHLWC.

Probabil ca o consecință a demersurilor lui Leon Feraru, Regina Maria îi trimite poetului american o carte poștală în engleză (Fig. 33) datată iulie 1926, prin care îi mulțumește pentru cele două volume de poeme trimise și, după câteva amabilități, îl anunță de intenția de a vizita curând „măreața Americă”⁶⁰, propunându-i o întâlnire.

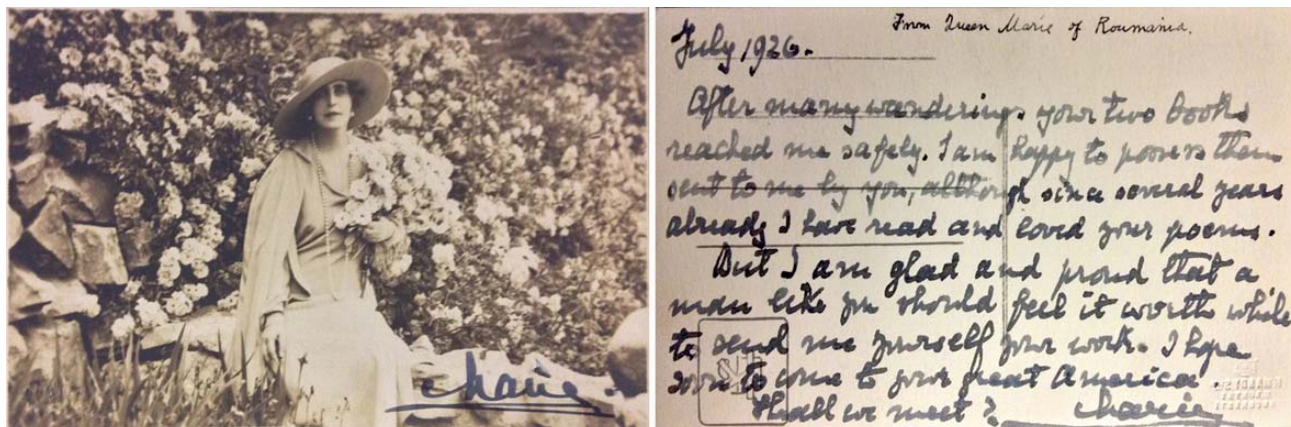

Fig. 33. Carte poștală trimisă de Regina Maria lui Edwin Markham, iulie 1926.
Edwin Markham Archive, Horrmann Library, Wagner College.

Soarta portretului lui Markham este acum necunoscută. Că își va fi purtând tainele în vreo colecție particulară din SUA, sau va fi fost depozitat și uitat prin vreun muzeu sau vreo bibliotecă publică din New York, el dublează cumva, simbolic, destinul bancnotelor proiectate și tipărite de pictorul român. Portretul însă a unit câteva personalități culturale și l-a așezat pe Costin Petrescu în compania intelectuală americană pe care o merita.

Tratative cu directorul Brooklyn Museum, William H. Fox. O expoziție de artă românească la New York?

Pe lângă realizarea noilor bancnote românești la American Bank Note Company, frecventarea evenimentelor artistice și mondene, conexiunile cu mediul artistic newyorkez și încercarea de a-și promova propriile creații, Costin Petrescu, aflat la New York, a dorit să inițieze și o amplă expoziție de artă românească în SUA, jucând rolul a ceea ce azi am numi „curator” și servind, astfel, dincolo de interesele personale, interesul național de valorizare a artei românești în spațiul nord-american, printr-o selecție reprezentativă de lucrări ale unui însemnat număr de artiști români.

Această tentativă este reflectată prin corespondența între Costin Petrescu, pe de o parte, și reprezentanții Brooklyn Museum din New York, directorul William Henry Fox și curatorul Stewart Culin, dar și critici de artă și galeriști americani, pe de altă parte. Inițiat de Costin Petrescu în timpul șederii sale la New York, proiectul expoziției de artă românească va genera un schimb de idei și o mobilizare de forțe care vor continua și după întoarcerea artistului în țară.

Deși, în cele din urmă, expoziția, din păcate, nu s-a realizat, este interesant de văzut care erau conceptul expozițional și selecția artiștilor, în viziunea lui Costin Petrescu.

Propunerea artistului, după cum am menționat mai sus, a fost înaintată lui William Henry Fox printr-o scrisoare din 11 martie 1920, așadar cu numai o săptămână înainte de a părăsi SUA, și era firesc ca tratativele să se poarte mai departe de la distanță. Și acest document (Fig. 34) cunoaște două versiuni: cea finală, trimisă lui Fox și păstrată în Arhivele Brooklyn Museum, și un fel de „ciornă” sau „copie de mână” – probabil în ideea de a avea propriul exemplar –, aflată în Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”. Ambele sunt olografe, redactate în franceză, pe patru pagini, și comportă minime diferențe. În schimb, versiunea finală prezintă, în plus, o listă alfabetică, tot de patru pagini, a artiștilor propuși, grupați ca pictori și sculptori – majoritatea pe atunci în viață, dar și câțiva decedați (caz în care mențiunea se face după nume, în paranteze).

⁶⁰ Carte poștală trimisă de Regina Maria lui Edwin Markham, iulie 1926. EMAHLWC.

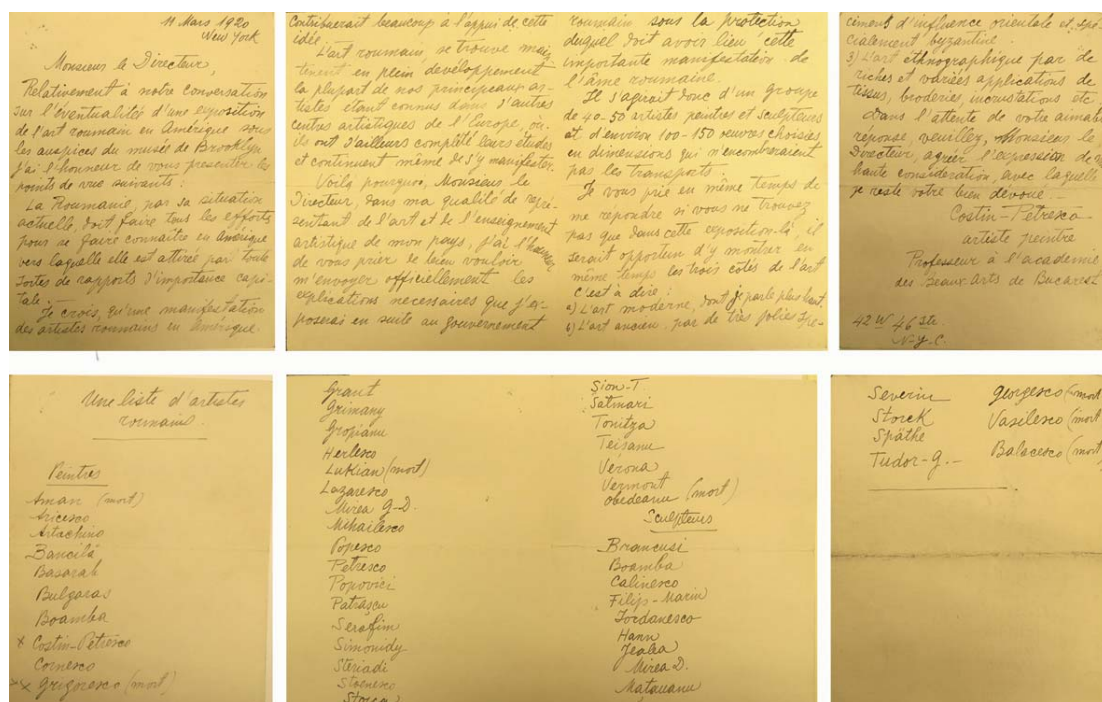

Fig. 34. Scrisoarea lui Costin Petrescu către directorul Brooklyn Museum, William Henry Fox (11 martie 1920), original. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

Costin Petrescu își formulează propunerea în următorii termeni: „Domnule Director, Referitor la discuția noastră despre eventualitatea unei expoziții de artă românească în America sub auspiciile Muzeului Brooklyn, am onoarea de a vă prezenta următoarele puncte de vedere: România, prin situația sa actuală, trebuie să facă toate eforturile pentru a se face cunoscută în America, față de care este atrasă prin tot felul de raporturi de importanță capitală. Cred că o manifestare a artiștilor români în America ar contribui în mare măsură la întărirea acestei idei. Arta românească se află în prezent în plină dezvoltare, majoritatea principalilor noștri artiști fiind cunoscuți în alte centre artistice ale Europei, unde, de altfel, și-au terminat studiile și continuă chiar să se manifeste. Iată de ce, Domnule Director, în calitatea mea de reprezentant al artei și al învățământului artistic din țara mea, am onoarea de a vă ruga să binevoiți a-mi trimite în mod oficial detaliile necesare, pe care să le prezint mai departe guvernului român, sub a cărui egidă trebuie să aibă loc această importantă manifestare a sufletului românesc. Ar fi vorba, așadar, de un grup de 40-50 de artiști pictori și sculptori și de cca 100-150 de lucrări, ale căror dimensiuni vor fi alese astfel încât să nu îngreuneze transportul. Vă rog totodată să-mi spuneți dacă nu ați considera oportun ca în această expoziție să fie arătate cele trei fațete ale artei, adică: a) Arta modernă, despre care am menționat mai sus; b) Arta veche, prin rafinate mostre de influență orientală și mai ales bizantină; c) Arta etnografică, prin bogate și variate exemplare de țesături, broderii, incrustații etc. (...)”⁶¹

Costin Petrescu, care se semnează, „Pictor, Profesor la Academia de Arte Frumoase din București” viza, așadar, o expoziție de anvergură, organizată la nivel inter-instituțional, prin Brooklyn Museum, pentru partea americană, și prin Guvern, pentru partea română.

În acest sens, proiectul expoziției se înscria într-o direcție mai amplă a propagandei românești în SUA, atât la nivel diplomatic, politic, cât și artistic. Nu întâmplător, în dosarul „expoziției românești” de la Brooklyn Museum Archives se află și un exemplar – unul dintre puținele care se mai păstrează – din broșura “The Society of Friends of Roumania. Certificate of Incorporation and By-Laws” („Societatea Prietenii României. Act de înființare și Statut”) (Fig. 35), prin care se consfințea fondarea, la 13 septembrie 1920, a respectivei societăți, sub „augustul patronaj al Majestății Sale, Regina Maria a României” și prezidate de avocatul milionar american **William Nelson Cromwell** (1854-1948) – societate care va juca un rol important în pregătirea vizitei Reginei Maria, din 1926, în SUA și Canada⁶². Broșura îi fusese trimisă lui Fox, „la rugămintea profesorului Leon Feraru”, el însuși membru al conducerii executive a respectivei Societăți (în calitate de “Chairman Literary Committee” /

⁶¹ Scrisoarea lui Costin Petrescu către William Henry Fox (11 martie 1920). BMA. În versiunea „ciornei” din ACMCPB, apare, ca diferență, un număr mai mic, de „30-35 de artiști”. (trad. m., E.A.)

⁶² V. Adrian-Silvan Ionescu – *Regina Maria și America*, Noi Media Print, București, 2009.

„Președinte al Comisiei Literare”), de către Cromwell, împreună cu o scrisoare din 4 iunie 1921, purtând antetul societății (cu adresa 450 Madison Avenue, New York City) (Fig. 36).

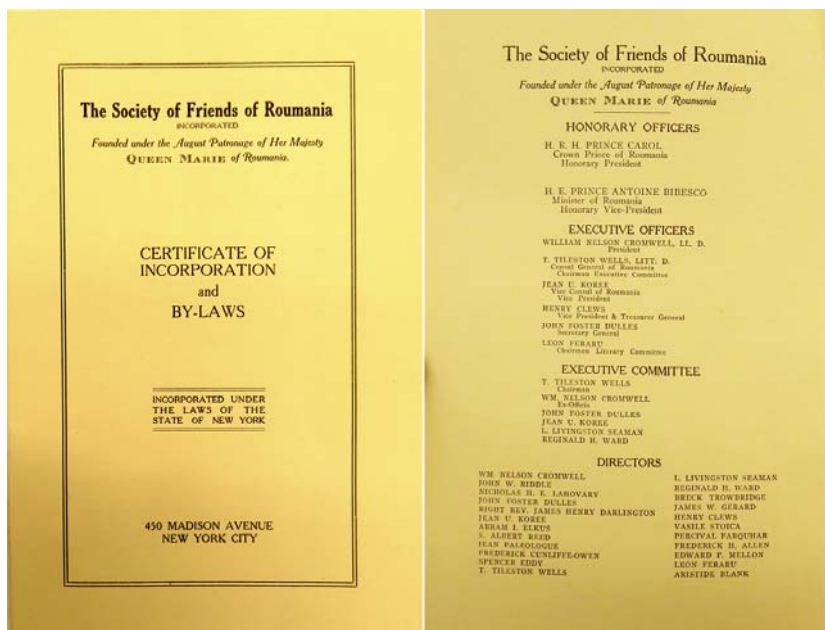

Fig. 35. Coperta broșurii “The Society of Friends of Roumania. Certificate of Incorporation and By-Laws” (1920). Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

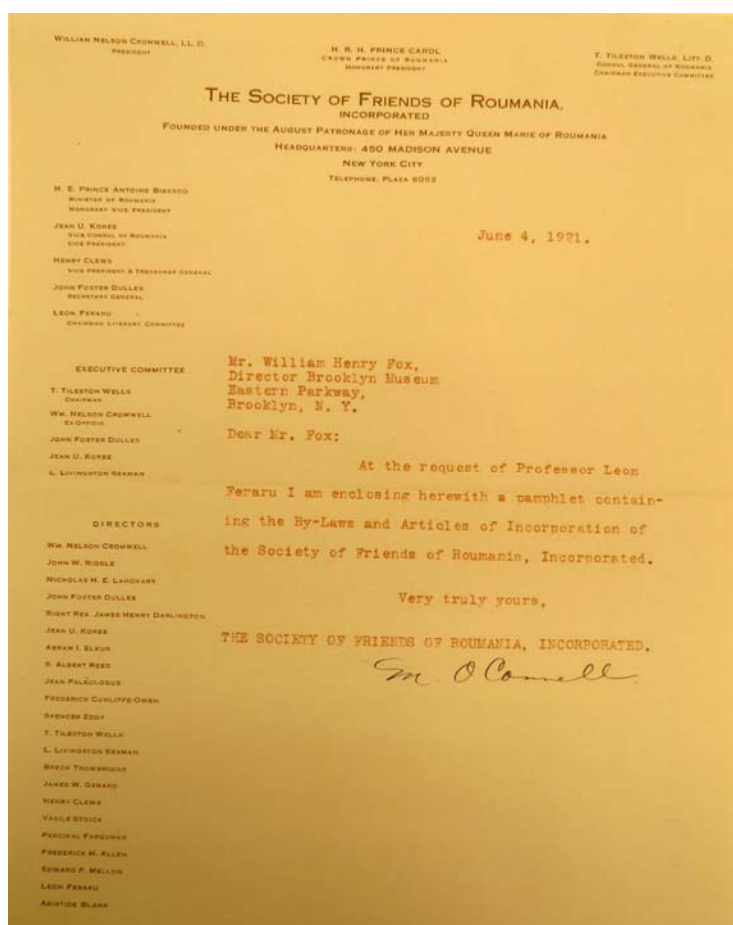

Fig. 36. Scrisoarea lui William Nelson Cromwell către William Henry Fox (4 iunie 1921), original. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

În aceeași direcție trebuie văzută și participarea cu succes de mai târziu a României la Expoziția Universală de la New York, în 1939-1940.

Se poate deduce că discuția inițială de la întâlnirea cu Fox se concentrase doar asupra artei românești moderne și contemporane, reprezentată prin pictură și sculptură, dar că, în propunerea scrisă, Petrescu „plusează”, în încercarea de a oferi o panoramă cât mai extinsă a artei românești, prin includerea obiectelor de artă veche și a celor populare.

Interesantă este și lista artiștilor propuși. Pentru pictură: „Aman (decedat), Aricescu, Artachino, Băncilă, Basarab, Bulgăraș, Boambă, Costin Petrescu, Cornescu, Grigorescu (decedat), Grant, Grimani, Gropeanu, Herlescu, Luchian (decedat), Lăzărescu, Mirea G.D., Mihăilescu, Popescu, Petrescu, Popovici, Petrașcu, Serafim, Simonidi, Steriadi, Stoenescu, Stoica, Sion-T., Szathmari, Tonitza, Teișanu, Verona, Vermont, Obedeau (decedat)”, iar pentru sculptură: „Brâncuși, Boambă, Călinescu, Filip-Marin, Iordănescu, Hann, Jalea, Mirea D., Mățăuanu, Severin, Storck, Späthe, Tudor-G., Georgescu (decedat), Vasilescu (decedat), Bălăcescu (decedat)”⁶³.

În mod inevitabil, un proiect de o asemenea amploare nu putea evita riscul eclectismului stilistic și conceptual, de unde alăturarea unor nume sonore – precum Brâncuși – cu unele mai puțin cunoscute – precum Mățăuanu⁶⁴ –, pentru a da doar un exemplu din lista de sculptori.

Este de presupus și că simpla enumerare de nume din liste – cu atât mai mult cu cât că artiștii sunt menționați, cu rare excepții, doar prin numele de familie – nu avea cum să fie relevantă pentru William Henry Fox. De altfel, pe listă doar două nume sunt marcate cu „x”, cel al lui Costin Petrescu, pe care îl cunoscuse, și cel al lui Grigorescu, despre care e posibil să fi auzit. Putem bănuși că Fox era familiarizat și cu arta lui Brâncuși, care expusese deja la New York, în mai multe rânduri, până la acea dată, și ținând cont de faptul că, mai târziu, în 1927, va fi unul dintre martorii care vor va pleda în favoarea sculptorului român, în celebrul proces „Brâncuși vs. Statele Unite”⁶⁵, care va schimba din temelii paradigma de înțelegere a artei moderne. Totuși Fox va afirma mai târziu, probabil șarjând, că nu auzise niciodată de vreunul dintre artiștii propuși de Petrescu (v. Fig. 41-42).

În aceste condiții, nu este de mirare că, în răspunsul său către Costin Petrescu (scrisoarea susmenționată din 17 martie 1920, v. Fig. 26), Fox se arată interesat, dar precaut: „Dragă Domnule Petrescu, (...) Propunerea dumneavoastră de a trimite o colecție de artă românească în țara noastră, constituită din trei categorii distincte de exponate, este atât de importantă încât mă văd obligat să îmi acord mai mult timp pentru a o examina și să mă consult cu Consiliul Muzeului, înainte de a lua o decizie. Dacă îmi trimiteți adresa dumneavoastră poștală de acasă [din România], veți primi o nouă scrisoare de la mine cât de curând posibil. Trebuie, de asemenea, să iau în calcul și celelalte angajamente pe care le-am făcut deja pentru viitorul sezon [expozițional] și de fiecare dată consult Consiliul pentru asemenea chestiuni.”

În continuarea scrisorii, Fox îi adresează lui Costin Petrescu o solicitare firească: „Ar fi posibil să îmi trimiteți fotografiile ale picturilor unora dintre artiștii pe care îi propuneți pentru a fi incluși în expoziție? Aș fi bucuros să primesc, de asemenea, și câteva fotografii ale propriilor dumneavoastră lucrări, pe care să le arăt Consiliului.”, după care aduce în discuție posibilitatea itinerării expoziției în SUA: „Condițiile în care ar putea fi organizat un turneu al expoziției românești, precum și alte detalii pe care le voi considera necesare, vi le voi trimite în viitoarea mea scrisoare.” În finalul scrisorii, îi urează drum-bun: „În cazul în care nu voi mai putea să vă revăd înainte de plecarea dumneavoastră cu vaporul – și înțeleg că ziua plecării se apropie –, vă doresc o călătorie plăcută înapoi în țara dumneavoastră și sper că voi avea plăcerea să vă revăd în curând, pe dumneavoastră și pe doamna Petrescu”⁶⁶.

După plecarea lui Costin Petrescu din New York, la 18 martie 1920, discuțiile pe tema expoziției românești în SUA au continuat, generând o semnificativă corespondență și o serie de acțiuni întreprinse de mai multe personaje implicate, în diverse direcții.

⁶³ În original, numele sunt grafiate în franceză, cu terminațiile „-esco” (în loc de „-escu”), sau „-any”, „-idy”, și, ca atare, fără diacritice. Am preferat grafia actuală în română, dar am păstrat ordinea din original, ultimul nume, pe ambele liste, nerespectând ordinea alfabetică (fiind probabil adăugat la revizuirea finală). În cazul numelui Boambă, care apare atât pe lista de pictori, cât și pe cea de sculptori, presupun că trebuie să fi fost o scăpare a lui Costin Petrescu, dacă este vorba de Horia Boambă, cunoscut ca sculptor.

⁶⁴ Dumitru Mățăuanu (1888-1929), studiază la Școala de Arte Frumoase din București, apoi, cu o bursă, la Paris cu Antonin Mercié și Ernest Dubois. Execută portrete, monumente de for public și sculptură funerară (în cimitirul Bellu). Cf. Ioana Vlasu (coord.) – *Dicționarul sculptorilor din România. Secolele XIX-XX*, Vol. II (Lit. H-Z), Ed. Academiei Române, București, 2012, p. 127, execută „sculptură adesea convențională, stereotipă”.

⁶⁵ Pentru depoziția martorului William Henry Fox, în calitate de director al Brooklyn Museum, în favoarea lui Brâncuși, a se vedea stenograma procesului în *Arta care învinge legea. Procesul Brâncuși în SUA* (trad. Petru Comarnescu, cuvânt înainte Traian Filip, postfață V.G. Paleolog), ed. a II-a, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 45-49. V. și *supra*, n. 46.

⁶⁶ Scrisoarea lui William Henry Fox către Costin Petrescu (17 martie 1920), loc.cit. (trad. m., E.A.)

La 12 mai 1920, W.H. Fox îi scrie doamnei Sutro (Fig. 37), cea care i-l prezentase pe Costin Petrescu, incluzând o copie a scrisorii pe care i-o trimisese pictorului în ajunul plecării (17 martie 1920), pentru a o pune în temă cu proiectul expoziției românești și demersurile lui: „Intenționez să aduc în discuție această chestiune în fața Asociației Directorilor de Muzee, la întâlnirea asociației, care va avea loc la Worcester, Mass.[achusetts], mâine și poimâine. Plec în această noapte. Dacă expoziția românească va fi privită favorabil de diverși directori, vă voi scrie din nou de îndată ce mă întorc”⁶⁷.

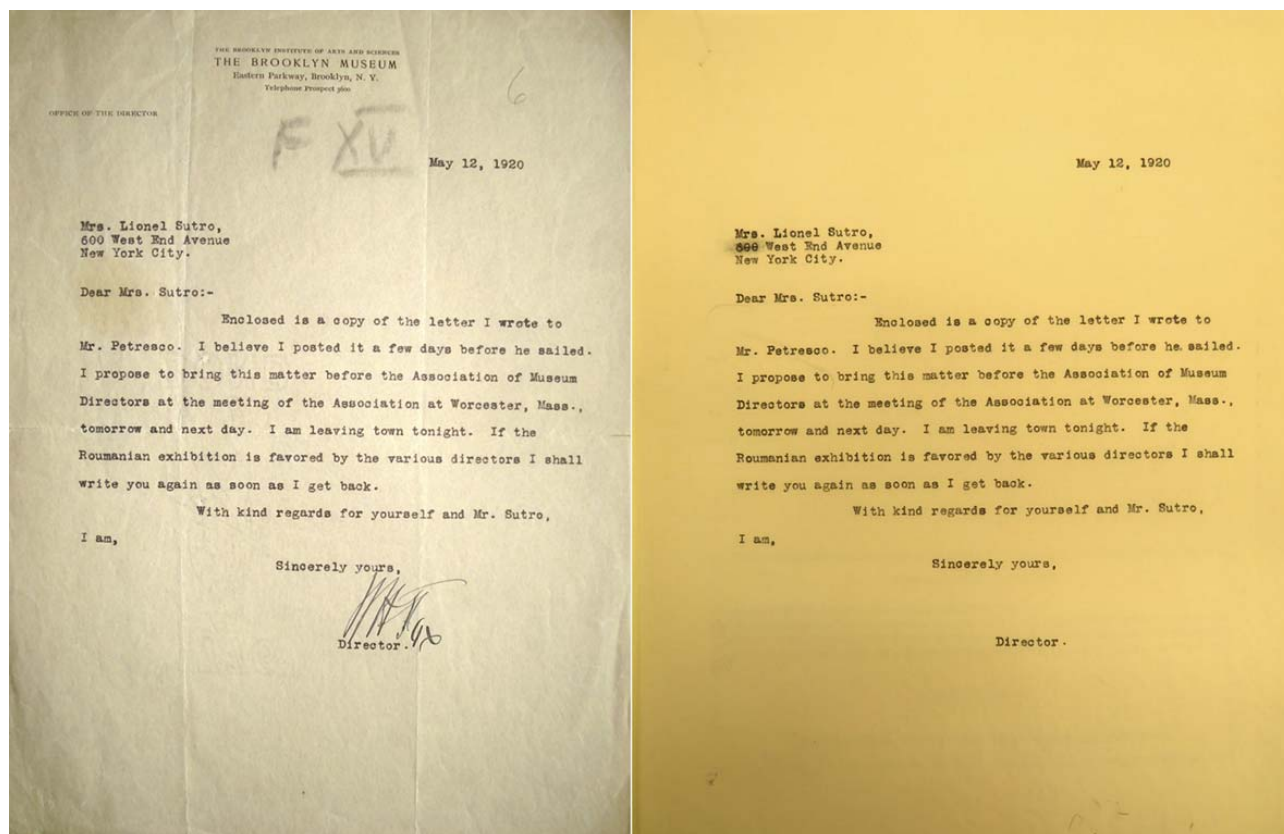

Fig. 37. Scrisoarea lui William Henry Fox către Florentine Sutro (12 mai 1920). Original în Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București, și copie dactilo în Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

W.H. Fox s-a ținut de cuvânt și, după cum îi spusese doamnei Sutro, la întâlnirea Asociației Directorilor de Muzee din Worcester, MA, l-a abordat pe unul dintre colegii și colaboratorii săi, **George L. Herdle**, directorul muzeului “The Memorial Art Gallery”⁶⁸ din Rochester, NY, considerând că acesta ar putea avea mai multe cunoștințe decât el despre arta românească, așa cum rezultă din schimbul de scrisori dintre cei doi (Fig. 38-40).

La 2 iunie 1920, Fox îi scrie lui Herdle, căruia îi transmisese deja scrisoarea cu propunerea lui Costin Petrescu și acum îi cerea avizul: „Vă amintiți probabil că pe când eram la Worcester v-am dat o scrisoare a artistului român Petrescu. Scrisoarea conținea o listă de artiști români, peste care urma să vă uitați. Ați putea, vă rog, să îmi furnizați orice informație aveți despre acești artiști? Vă rog, de asemenea, să aveți amabilitatea de a-mi returna acea scrisoare, astfel încât să pot formula un răspuns adecvat”⁶⁹.

Răspunsul lui Herdle nu se lasă mult așteptat. La 4 iunie 1920 acesta îi scrie lui Fox, returnându-i, cu acest prilej, scrisoarea lui Costin Petrescu: „Lista artiștilor (...), pe care ați avut amabilitatea să mi-o dați la

⁶⁷ Scrisoarea lui William Henry Fox către Florentine Sutro (12 mai 1920). Original în ACMCPB, copie dactilo în BMA. (trad. m., E.A.)

⁶⁸ The Memorial Art Gallery – muzeu de artă din Rochester, New York, fondat în 1913, ca parte a University of Rochester, în memoria lui James George Averell, nepotul industriașului și filantropistului american Hiram Sibley. George L. Herdle, care era și președinte al Rochester Art Club, a fost primul director al muzeului (până la decesul din 1922). Apud https://en.wikipedia.org/wiki/Memorial_Art_Gallery.

⁶⁹ Scrisoarea lui William Henry Fox către George L. Herdle (2 iunie 1920), copie dactilo. BMA. (trad. m., E.A.)

Worcester pentru a o compara cu notele mele despre arta românească, include un mare număr de artiști cu care nu sunt familiarizat. Puținii despre care am informații [e posibil ca el să fi marcat numele cu „x” pe scrisoarea lui Petrescu] și care se regăsesc pe lista propusă sunt conservatori sau mai degrabă au o tendință spre academism. După toate considerațiile, înclin să cred că ar putea fi o expoziție interesantă și, dacă nu sunt costuri prea mari, The Memorial Art Gallery se va alătura cu plăcere în circuitul expoziției (...)”⁷⁰.

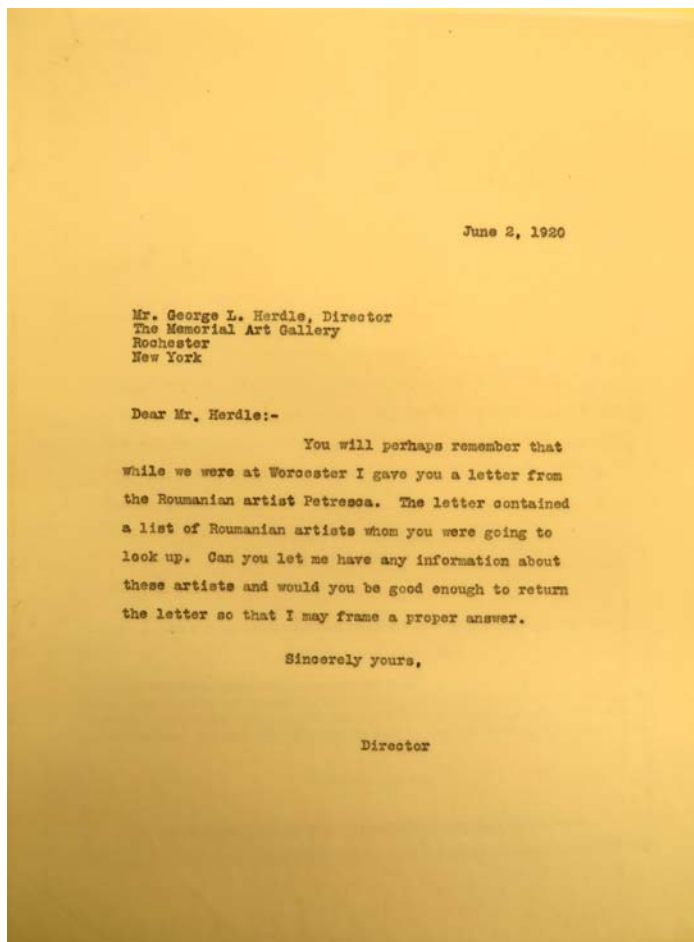

Fig. 38. Scrisoarea lui William Henry Fox către George L. Herdle (2 iunie 1920), copie dactilo. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

Replica lui Fox vine după numai câteva zile. La 7 iunie 1920 îi scrie lui Herdle, informându-l în principal asupra costurilor reduse, în ideea de a coopta muzeul său în posibilul itinerariu al expoziției: „Dacă decidem să găzduim expoziția românească, costurile vor fi foarte mici pentru noi, deoarece Petrescu mi-a spus când a fost aici că el crede că Guvernul României va acoperi costurile nu doar pentru transportul lucrărilor în SUA, ci și pentru transportul local și asigurarea lucrărilor pe toată perioada cât vor fi la noi în țară, dacă le-am putea expune în principalele muzee americane. Cu siguranță este o propunere tentantă, dacă lucrările în ansamblu merită. Îi voi scrie lui Petrescu să îmi dea mai multe detalii în această privință și, de asemenea, îl voi ruga pe Stewart Culin, care este plecat în Balcani în interesul Muzeului [Brooklyn], să examineze această chestiune la București (...)”⁷¹.

Este de reținut că, la acest moment, expoziția de artă românească propusă de Costin Petrescu era încă posibilă. În ciuda opiniei lui Herdle privind dominantă mai degrabă academistă a potențialei expoziții, aceasta era atractivă prin costurile reduse pe care le-ar fi suportat partea americană. După cum s-a văzut, directorul Brooklyn Museum, W.H. Fox, făcea încă demersuri în perspectiva expoziției.

Din acest punct, un rol important în evoluția tratativelor va fi jucat de curatorul Brooklyn Museum, Stewart Culin, cu care Fox a ținut o corespondență constantă pe timpul cât acesta s-a aflat în Europa pentru a face achiziții pentru muzeu. Se pare că Fox avea față de Culin o și mai mare deschidere, permițându-și să-i mărturisească foarte transparent gândurile sale.

⁷⁰ Scrisoarea lui George L. Herdle către William Henry Fox (4 iunie 1920), original. BMA. (*trad. m., E.A.*)

⁷¹ Scrisoarea lui William Henry Fox către George L. Herdle (7 iunie 1920), copie dactilo. BMA. (*trad. m., E.A.*)

Fig. 39. Scrisoarea lui George L. Herdle către William Henry Fox (4 iunie 1920), original. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

THE MEMORIAL ART GALLERY
ROCHESTER, NEW YORK

June 4, 1920.

Mr. William Fox, Director,
Brooklyn Museum of Art,
Brooklyn, New York,

My dear Mr. Fox:

The list of artists whose works comprise the Roumanian collection contemplated for exhibition in this country, which you kindly let me have at Worcester for comparison with my notes on Roumanian art, contains a good number of names with which I am not familiar. The few of which I have records and are on the submitted list, are conservative, or rather have a strong leaning toward the academic. On the whole I am inclined to believe that it will be an interesting exhibition, and, if the expense is not too great, this Gallery will gladly join the circuit. Please put us down too for the other propositions which are in your charge, viz., the Swiss National Exhibition and the Repene Collection. According to my notes the Repene collection is to come to us in December, and we shall reserve that date unless you advise us to the contrary.

Sincerely yours,

Geo. L. Herdle
Director.

June 7, 1920

Mr. George L. Herdle, Director
The Memorial Art Gallery
Rochester
New York

My dear Mr. Herdle:-

I have your letter of June 4, enclosing the letter from Petresco. If we decide to take the Roumanian exhibition the expense will be very little to us, because Petresco told me when he was here that he thought the Roumanian Government would pay, not only the cost of transportation to this country, but that if we would house the pictures in the leading American galleries, they would pay for the transportation and insurance also while they were in this country. Certainly it is an inviting proposition if the pictures are at all worth while.

I am writing to Petresco to ask him to let me know more about the matter and I am also asking Mr. Stewart Culin, who is going out to the Balkans for this Museum, to look into this matter in Buccarest.

With reference to the Repin collection, I have already written you and I have no doubt you will have learned about that exhibition before this reaches you.

Sincerely yours,

Director

Fig. 40. Scrisoarea lui William Henry Fox către George L. Herdle (7 iunie 1920), copie dactilo. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

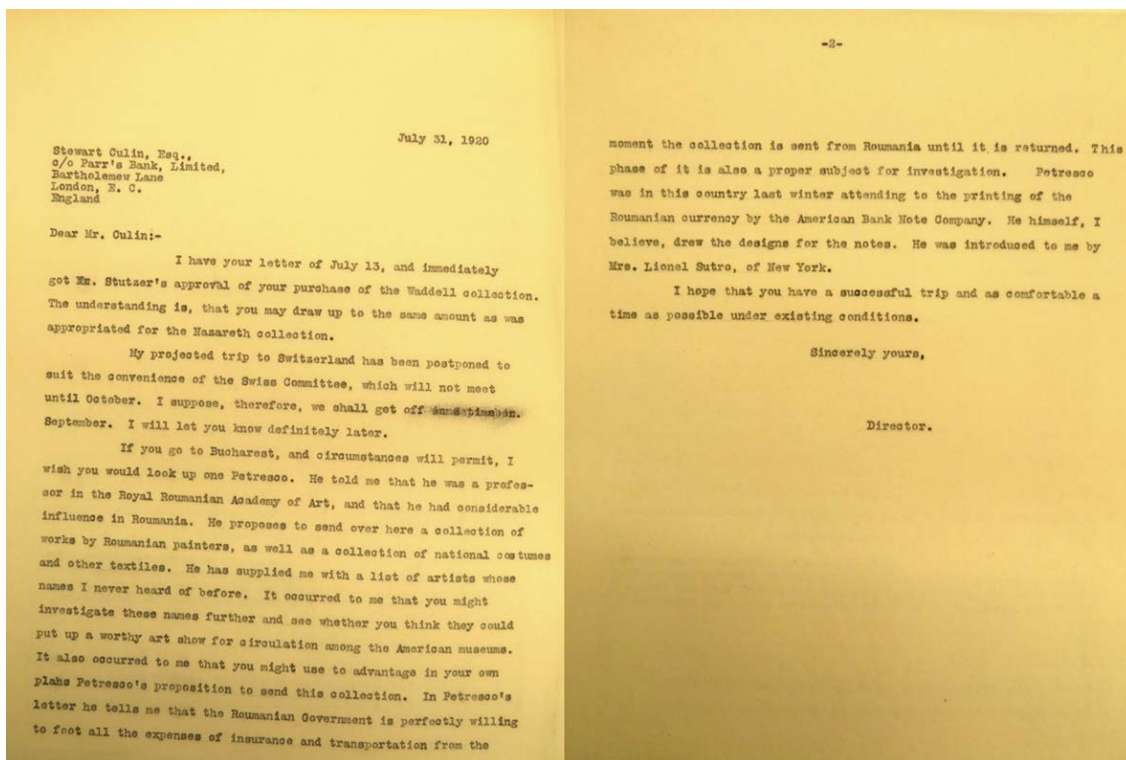

Fig. 41. Scrisoarea lui William Henry Fox către Stewart Culin (31 iulie 1920), copie dactilo. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

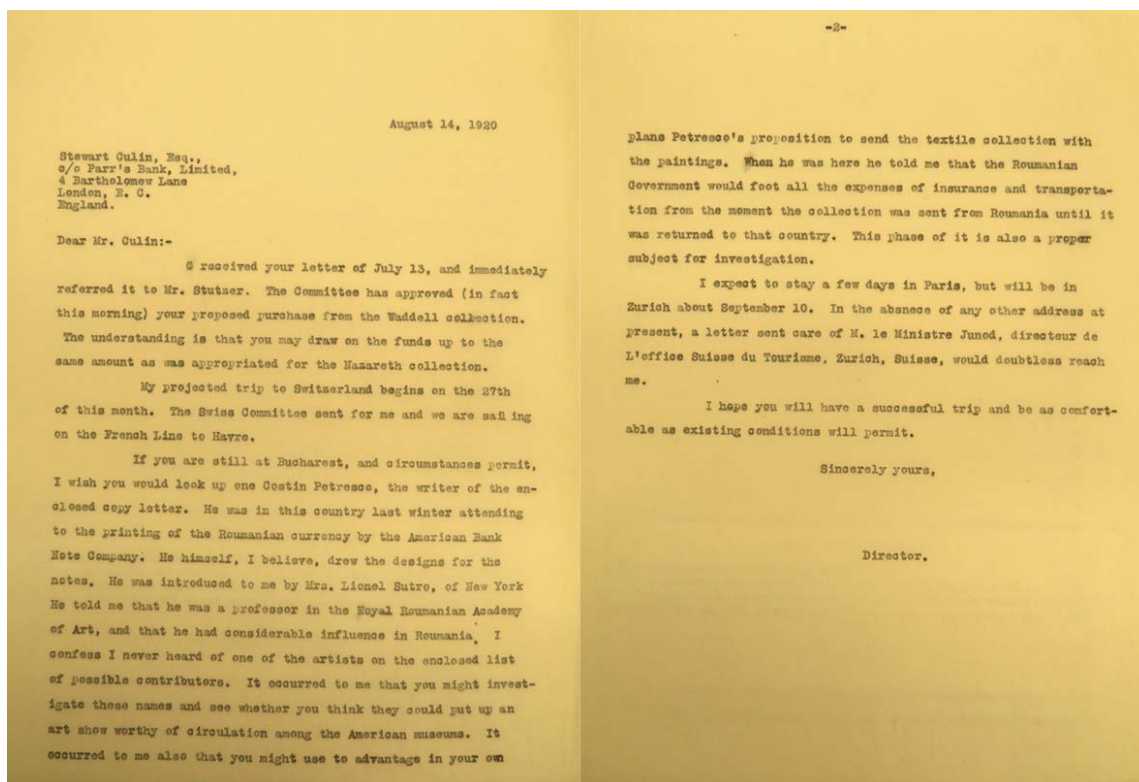

Fig. 42. Scrisoarea lui William Henry Fox către Stewart Culin (14 august 1920), copie dactilo. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

Două scrisori adresate de Fox lui Culin, la interval de cca. două săptămâni – una la 31 iulie, cealaltă la 14 august 1920 – readuc în discuție tema expoziției de artă românească (Fig. 41-42). Cele două scrisori au un

conținut aproape identic – probabil din cauză că la prima Fox nu primise răspuns și își reiterează ideile în cea de-a doua, ceea ce indică într-un fel importanța pe care o acorda mesajului. Ambele scrisori sunt expediate lui Culin la aceeași adresă din Londra, deși, în mod ciudat, paragraful care în prima începe cu „Dacă vei merge la București...”, ceea ce pare logic, în a doua devine „Dacă te afli încă la București...”. Probabil Fox nu avea informații actualizate asupra deplasării lui Culin în Europa, dar miza pe faptul că scrisorile lui îi vor parveni cumva, fie și trimise la foste adrese. Odată cu trecerea timpului, imaginea lui Costin Petrescu pare să își fi estompat conturul în memoria lui Fox și să îi fi trezit anumite suspiciuni.

Acesta îi scrie lui Culin: „ (...) Dacă vei merge la București și vei avea ocazia, te rog să afli mai multe informații despre Costin Petrescu. El mi-a spus că este profesor la Academia Regală de Artă și că are o influență considerabilă în România. El a propus să fie trimisă aici o colecție de lucrări de pictori români, precum și una de costume naționale și alte tipuri de obiecte textile. Mi-a înaintat o listă de artiști despre care nu am auzit niciodată până acum. M-am gândit că ai putea să afli mai multe despre acești artiști și să vezi dacă, în opinia ta, merită să participe la o expoziție itinerantă în muzee americane. De asemenea, mi-a venit ideea că ai putea profita de propunerea lui Petrescu de a trimite colecția de obiecte textile odată cu picturile pentru propriile tale proiecte. Când a fost aici mi-a spus că Guvernul României e dispus să acopere toate costurile legate de asigurarea și transportul lucrărilor, din momentul în care colecția va fi trimisă din România și până când se va întoarce. De asemenea, cred că merită să investighezi și acest aspect”⁷².

Dând curs dispozițiilor directorului său, curatorul Stewart Culin, odată ajuns în România, în vara – toamna? 1920, chiar s-a întâlnit cu Costin Petrescu.

La 21 octombrie 1920, Culin, aflat la București, îi trimite lui Costin Petrescu o scrisoare (Fig. 43) redactată pe cinci pagini de carnet de notițe și cu o anumită notă de complicitate: „Sunteți, desigur, la curent cu sosirea mea aici la solicitarea d-lui William H. Fox, directorul Brooklyn Museum, cu scopul de a vedea imaginile [? în original, *pictures*; poate fi vorba fie de picturi, fie de fotografii ale lucrărilor] și obiectele textile românești pe care i le-ați menționat d-lui Fox în scrisoarea dumneavoastră și despre care ați spus că ar fi disponibile pentru o expoziție de artă românească în America. Am văzut imaginile [?] pe care ați avut amabilitatea să mi le arătați și la întoarcerea în America voi face un raport favorabil pentru dl. Fox. Înțelegeți, desigur, că tratez neoficial în numele d-lui Fox, care are putere de decizie deplină în această privință. Aș putea să-i menționez întâmplător că eu sunt de părere că este foarte important ca reprezentantul Guvernului României care va fi trimis în America să însoțească lucrările (...) să fie un artist român care a mai fost în America și care cunoaște foarte bine mediul american. Nu pot să îmi imaginez pe altcineva mai potrivit pentru acest rol decât dumneavoastră”⁷³.

Episodul întâlnirii cu Culin la București este relatat de Costin Petrescu în scrisoarea olografă, de șase pagini, redactată în franceză, pe care, probabil sub impulsul încurajării recente din partea curatorului american, i-o trimite lui Fox de la adresa sa din București (Str. N. Goleșcu 11), a doua zi, la 22 octombrie 1920, încă încrezător în șansa de organiza expoziția de artă românească în SUA (Fig. 44): „Am avut marea bucurie de a primi din partea dumneavoastră vizita D-lui Stewart Culin, sosit în țara mea în vederea expoziției pe care deja am plănuțit-o sub auspiciile Doamnei Sutro. După ce am plecat de la New York, a trebuit să rămân două luni la Paris pentru a supraveghea fabricarea sceptrului Regelui nostru, executat după proiectul meu, astfel încât am ajuns la București în plină vară și în toiul luptelor electorale, fiind nevoit să îmi amân toate activitățile pentru la toamnă. În fapt, Dl. Culin a sosit chiar în momentul demersurilor mele. Din păcate, galeriile noastre de artă nefiind încă recuperate după ocupația germană, și majoritatea artiștilor noștri fiind încă răspândiți fie în provincie, fie în străinătate, Dl. Culin nu a putut vedea decât o foarte mică parte din ceea ce putem colecționa. Am fost apoi împreună să ne întâlnim cu Ministrul Artelor, care nu numai că a promis tot sprijinul său pentru această importantă expoziție, dar o consideră ca pe o mărăuță manifestare națională și, pe baza raportului pe care mi l-a cerut, va interpela Consiliul de Miniștri și îi va convoca pe toți artiștii pentru a stabili un program definitiv. Numai că nu vom putea să fixăm data exactă a expedierii operelor de artă decât după ce le vom strânge pe toate și vom găsi o ocazie practică și sigură pentru transport. Voi avea, așadar, onoarea de a vă trimite în curând documentația completă, împreună cu câteva reproduceri ale lucrărilor. Din câte am înțeles de la Dl. Culin, unele dintre opere vor putea fi chiar vândute, mai ales cele de artă populară (țesături, broderii etc). Și acum, dragă Domnule Fox, mulțumindu-vă pentru bunele intenții pe care ni le-ați arătat cu atâta amabilitate, vom trece cu toții la treabă, susținuți de guvern și călăuziți de luminoasa dumneavoastră experiență, iar arta românească va face toate eforturile pentru a se artăta demnă și importantă. Considerând, așadar, bună-voința dumneavoastră și importanța

⁷² Scrisorile directorului Brooklyn Museum, William Henry Fox, către curatorul Stewart Culin (31 iulie 1920, respectiv 14 august 1920), cu conținut aproape identic, copii dactilo. BMA. (*trad. m., E.A.*)

⁷³ Scrisoarea lui Stewart Culin către Costin Petrescu (21 octombrie 1920). ACMCPB. (*trad. m., E.A.*)

neașteptată pe care ați binevoit să o acordați acestei chestiuni încă de la început, sper ca și de acum înainte ea să primească cea mai favorabilă atenție din partea dumneavoastră și că veți avea bună-voința de a-mi aduce la cunoștință deciziile dumneavoastră, pentru a-mi putea duce mai departe misiunea”⁷⁴.

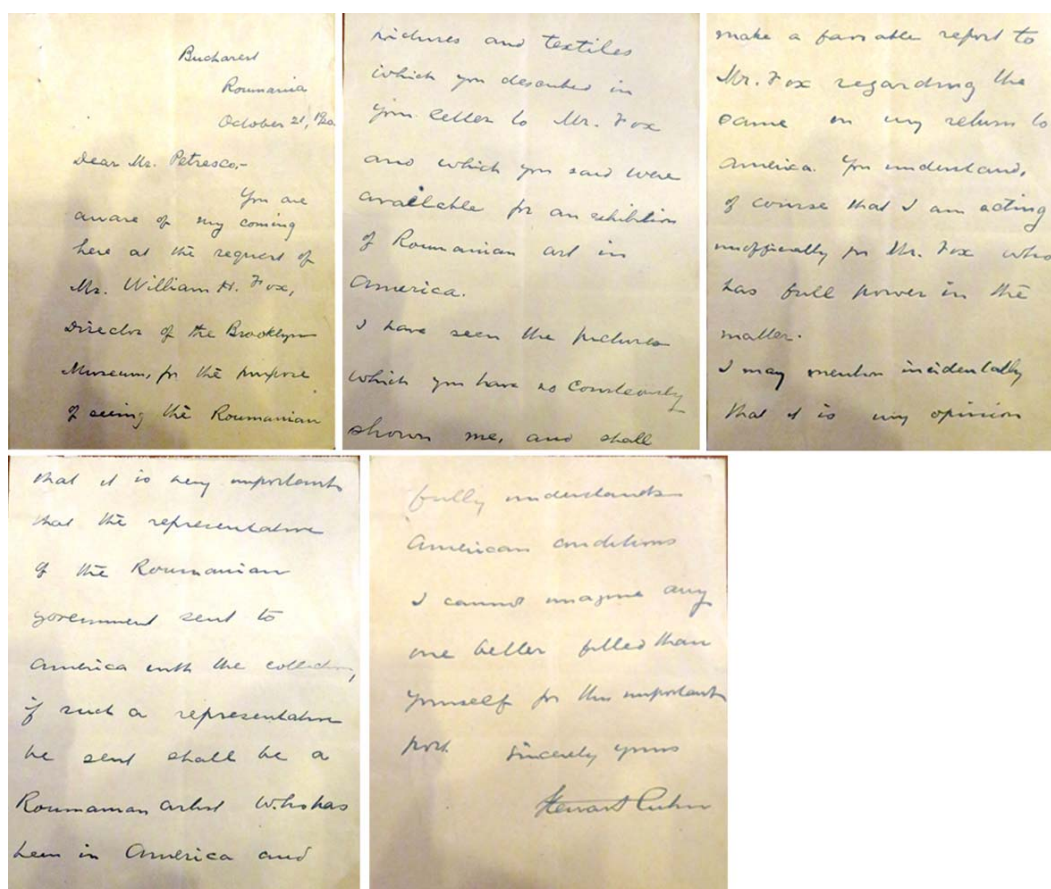

Fig. 43. Scrisoarea lui Stewart Culin către Costin Petrescu (21 octombrie 1920), original.
Arhiva Casei Memoriale „Costin Petrescu”, București.

În ciuda optimismului degajat de scrisoarea lui Costin Petrescu, marea expoziție de artă românească pe care o visa, în cele din urmă, nu s-a înfăptuit, din motive încă neclare. Poate chiar dificultățile despre care vorbea artistul în prima parte a scrisorii să fi fost printre factorii care au condus la acest deznodământ. Este posibil, de asemenea, să fi fost și din cauza instabilității politice de la acel moment din România, dar și a campaniei electorale din SUA (culminând cu alegerea președintelui republican Warren G. Harding, prin votul de la 2 noiembrie 1920, investitura având loc la 4 martie 1921). Poate că și eforturile și timpul lui Costin Petrescu vor fi fost canalizate apoi către ampla sa expoziție personală, pe care o va deschide la Ateneul Român (sălile A, B, C), la 16 noiembrie 1920, și în care va expune peste 100 de pânze, între care și unele pictate în SUA: „Foarte interesante d’asemeni sunt tipurile prinse de maestru în America de unde s’a întors: *Multru* și *Negresă*, *Un indian*, *O americană* au toți caracteristica rasei lor redată cu mână de maestru”⁷⁵. Drept compensație, peste timp, România avea să facă o figură strălucită prin componenta artistică a participării sale la Expoziția Universală de la New York din 1939-1940.

⁷⁴ Scrisoarea lui Costin Petrescu către directorul Brooklyn Museum, William Henry Fox (22 octombrie 1920), original. BMA. (trad. m., E.A.) În perioada în care se menționează vizita, Ministrul Cultelor și Artelor era Octavian Goga (iun. 1920 - dec. 1921).

⁷⁵ Fulmen [pseudonimul Ecaterinei I. Raicoviceanu] – *Un eveniment artistic. Expoziția pictorului Costin Petrescu*, în ziarul „Dimineața”, anul XVII, nr. 5138, 17 noiembrie 1920, p.6. Expoziția a fost anunțată, între altele, de jurnalistul care semnează cu pseudonimul „Binoclu”, la rubrica *Viața artistică (Expoziții)*, în ziarul „Adevărul”, anul XXXIII, nr. 11207, 12 octombrie 1920, p. 2: „În cursul lunii Noiembrie marele nostru pictor Costin Petrescu va deschide la Ateneu o expoziție de tablouri care va constitui un mare eveniment artistic din stagiunea asta.” Expoziția a beneficiat și de alte cronici favorabile, între care: N.V. – *Expoziția Maestrului COSTIN PETRESCU*, în ziarul „Curierul Artelor”, anul IV, nr. 11-14 (61-64), 15-31 decembrie 1920, p. 1, în care se menționează tablouri cu „tipurile americane”.

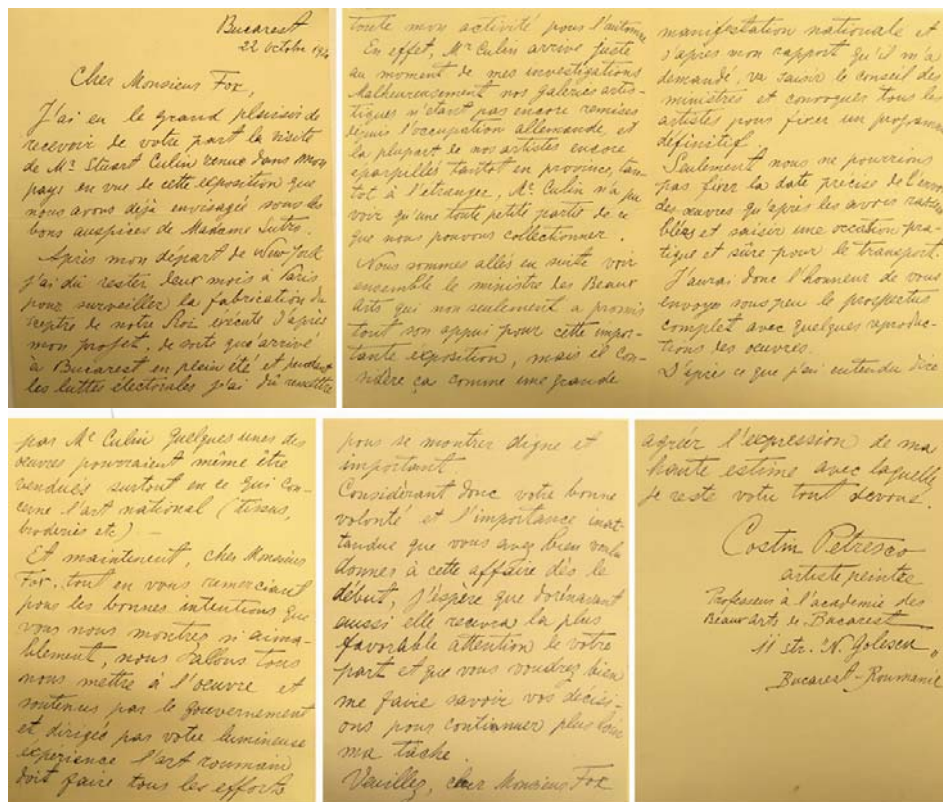

Fig. 44. Scrisoarea lui Costin Petrescu către directorul Brooklyn Museum, William Henry Fox (22 octombrie 1920), original. Brooklyn Museum Archives, Records of the Office of the Director (W.H. Fox, 1913-33), File #675, Exhibition: Roumanian Art (1920-1921).

Fig. 45. Ilustrații cu costume populare din "Erdely (Transylvania)", în articolul lui Stewart Culin – *Peasant Costumes and Textiles of Central and Eastern Europe*, în "Brooklyn Museum Quarterly", Volume VIII, July 1921, No. 3, p. 68, 72, 74, 76.

Cert este că Brooklyn Museum a organizat, în schimb, în mai 1921, o expoziție etnografică de textile, rod al călătoriei și achizițiilor făcute de Stewart Culin în Europa Centrală și de Est, după cum se poate vedea chiar în articolul său „Peasant Costumes and Textiles of Central and Eastern Europe”, ilustrat exclusiv cu costume populare din Transilvania (Fig. 45)⁷⁶, publicat în periodicul muzeului, „Brooklyn Museum Quarterly”, din acel an. Culin, entuziasmat de arta broderiei, scrie: „Materialele pe care le-am achiziționat ca urmare a recente mele călătorii în Europa de Est și care au fost expuse în muzeu în cursul lunii mai confirmă impresia mea inițială că o mulțime de obiecte prețioase, care în mare parte ne sunt necunoscute, se află încă acolo”⁷⁷.

În acest sens, se poate spune că, deși tentativa lui Costin Petrescu de a organiza expoziția de artă românească (cu cele trei secțiuni menționate mai sus) a eșuat, ea a stimulat probabil interesul american pentru arta Europei de Sud-Est, cel puțin în dimensiunea sa „exotică”, reflectată în arta populară / artefactele unei tradiții îndepărtate.

Concluzii

Pe lângă scopul oficial al călătoriei peste Ocean – crearea noilor bancnote ale României Mari –, demersurile lui Costin Petrescu la New York dovedesc angajamentul său în slujba patriei și a promovării artei românești în SUA, într-un context de efervescentă identitară. Asumându-și autoritatea de artist oficial, dar și de model pentru tinerele generații de pictori pe care îi forma, el nu a ezitat să contribuie la crearea unei rețele de relații culturale la cel mai înalt nivel. Vizita în SUA îl înfățișează simultan ca artist oficial, pictor interesat de a cunoaște și de a fi parte a mediului artistic newyorkez, promotor și curator al artei românești.

---

⁷⁶ Respectiv imaginile au fost identificate de istoricul de artă Adrian-Silvan Ionescu ca provenind din atelierul fotografului Theodor Glatz (1818-1971) din Sibiu.

⁷⁷ Stewart Culin, *Peasant Costumes and Textiles of Central and Eastern Europe*, în „Brooklyn Museum Quarterly”, Volume VIII, July 1921, No. 3, p. 75 (*trad. m. E.A.*). Expoziția a inclus piese de artă populară achiziționate de Culin în călătoria sa în Europa, provenind din Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Serbia și România.